

# ГЛАСНИК

1

ДРУШТВО КОНЗЕРВАТОРА СРБИЈЕ

С а д р ж а ј

ПРОСЛАВА ДАНА ЗАШТИТЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

ГОВОР КОЈИМ ЈЕ ОТВОРЕНА II ПРОСЛАВА  
ДАНА ЗАШТИТЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ  
Милка Чанак-Медић \_\_\_\_\_ 3

РЕФЕРАТ ОДБОРА ЗА НАГРАДЕ О ДОБИТНИЦИМА  
ПРВИХ НАГРАДА ДРУШТВА  
Анка Стојаковић \_\_\_\_\_ 5

ОДГОВОР ДРУШТВУ У ИМЕ ДОБИТНИКА НАГРАДЕ  
Александар Дероко \_\_\_\_\_ 9

СПИСАК ДОБИТНИКА ПОВЕЉЕ САВЕЗА ДРУШТАВА  
КОНЗЕРВАТОРА ЈУГОСЛАВИЈЕ ИЗ СРБИЈЕ \_\_\_\_\_ 10

КУЛТУРНА БАШТИНА И ДРУШТВО

НОВИ ПАЗАР - ПРИМЕР НОВОГ ОДНОСА ПРЕМА  
КУЛТУРНОМ НАСЛЕЂУ  
Радомир Станић \_\_\_\_\_ 13

ПОГЛЕДИ И МИШЉЕЊА

НЕКОЛИКО РЕЧИ О КУЛТУРНИМ ДОБРИМА КАО  
ПРОСТОРНОМ ФЕНОМЕНУ  
Слободан Ђорђевић \_\_\_\_\_ 15

ЗА ОЧУВАЊЕ АУТЕНТИЧНОСТИ СПОМЕНИКА  
КУЛТУРЕ  
Радомир Станић \_\_\_\_\_ 16

БИБЛИОГРАФИЈА

ИЗБОР ИЗ БИБЛИОГРАФИЈЕ (1975-1977) \_\_\_\_\_ 19

КЊИГА КОЈУ ВАМ ПРЕПОРУЧУЈЕМО \_\_\_\_\_ 24

ПРЕГЛЕД ЧАСОПИСА \_\_\_\_\_ 30

КОНГРЕСИ И САВЕТОВАЊА \_\_\_\_\_ 35

ВЕСТИ И БЕЛЕШКЕ

ПРИЗНАЊА \_\_\_\_\_ 39

У НЕКОЛИКО РЕДОВА \_\_\_\_\_ 40

СТРУЧНА УСАВРШАВАЊА \_\_\_\_\_ 42

IN MEMORIAM, Душанка Ранковић \_\_\_\_\_ 43

ИЗДАВАЧКИ САВЕТ чине чланови Извршног одбора  
Друштва:

Милка Чанак-Медић           Бранислав Живковић  
Радомир Станић            Мила Вуловић  
Шукри Чахаја              Георгиј Коваљев  
Часлав Јордовић          Миодраг Анђелковић  
Радомир Прокић            Јован Шурдиловић  
Радмила Павичевић-Поповић

УРЕДНИЦИ:

Милка Чанак-Медић и Радомир Станић

Овај број ГЛАСНИКА технички је уредио

МИЛОРАД МЕДИЋ

ШТАМПА: Биро за грађевинарство  
Београд, Сремска 6/III



Од свог оснивања до данас Друштво конзерватора Србије, суочавајући се са значајним задацима, настојало је да, кроз различите облике своје активности, допринесе друштвеној афирмацији конзерваторске струке и да кроз разноврсне акције оживи и унапреди стручни рад свог чланства. Упркос бројним тешкоћама, пре свега материјалне природе, оно је, углавном, успевало да одговори свим важнијим захтевима. Међутим, пажљиво пратећи нове друштвене токове и следећи потребе унапређивања стручног и научног рада у области заштите споменика културе, морало је да мења превазиђене и да изналази нове форме своје делатности, како би извршило основне задатке. Са више истрајности могли су се постићи и већи резултати.

У доста сложеним условима у којима данас раде установе заштите, а у којима се налази највећи број чланова, Друштво конзерватора Србије није могло, без озбиљније друштвене и друге подршке, да реши нека значајна питања, али је увек испољавало пуну заинтересованост и спремност да се изнађу путеви у разрешавању неких виталних проблема који оптерећују конзерваторску струку.

Свесни чињенице да рад на заштити, истраживању и научном проучавању културне баштине представља делатност од посебног друштвеног интереса и да се до правих резултата може доћи само уз свестрану друштвену подршку, конзерватори и други радници окупљени у нашем Друштву, морају се непосредније укључивати у све токове развоја наше културне и научне стварности и чвршће повезивати са свим прогресивним и креативним снагама нашег времена. Свака изолација и затварање у сопствене оквире води, пре свега, ка друштвеној отуђености, а затим и ка осведочењу властитих стручних и стваралачких немоћи, нарочито у условима када је присутно сваковрсно повезивање, прожимање и интегрисање.

Међусобно зближавање, отвореност, објективна обавештеност, искрена сарадња, стручно испомагање, образовање и усавршавање, с једне, и одлучније повезивање и непосредна сарадња са свим друштвеним, стручним и научним субјектима, с друге стране, основни су предуслови да конзерватори у свом одговорном и генерацијском задатку постигну истински успех и превазиђу постојеће тешкоће. Друштво конзерватора Србије у овим императивима сагледава своју улогу.



У настојању да оствари нове могућности и створи шире просторе за своје дејство, а самим тим и да својим члановима и свим другим заинтересованим чиниоцима обезбеди прилику за допринос остваривању заједничких интереса и циљева, Друштво конзерватора Србије покреће Г л а с н и к - на чијим страницама треба да дођу до изражаја све ове тежње.

Континуирана обавештеност, комуникације унутар чланства и са стручном, научном и друштвеном јавношћу осавремениће и интензивирати рад ове наше сталешке организације, која преко Г л а с н и к а успоставља неопходне споне и изналази проверене методе за шире активирање и ангажованије укључивање у самоуправне процесе нашег културног живота.

Г л а с н и к отпочиње свој живот у најскромнијим условима, али с обзиром на важност својих задатака и на мисију коју треба да оствари, рачуна на непосредно прихватање чланства као део својих потреба и захтева. Његове амбиције рашће упоредо са степеном уверености читалаца да је оправдао своју појаву и настанак и сагласно са обезбеђењем неопходне материјалне основе.

Пред својим читаоцима он се у овом тренутку појављује као средство преко којег ће се пре свега радници у области заштите културних добара дубље и исцрпније информисати, како о питањима своје струке, тако и о свим важнијим збивањима у редовима друштва и сродних организација. С намером да излази повремено, али најмање једанпут годишње, Г л а с н и к ће настојати да своје читалаштво редовно и уредно обавештава о свим битним професионално-стручним и друштвеним питањима и догађајима, водећи посебно рачуна о потребама стручног образовања, усавршавања и ширег информисања о конзерваторским искуствима и достигнућима ван наше Републике. Отворена, радознала, живо заинтересована и критички усмерена, ова публикација треба да нам рашири видике и да постане мост који ће нас повезивати међусобно, а и са колегама из других република. Редакција ће учинити посебне кораке да окупи што већи број сарадника, како би Г л а с н и к садржано постао богатији, стручно и друштвено актуелнији.

Испуњење стручне и друштвене намене овог гласника, чији је први број пред Вама, неће зависити само од Редакције, већ од читавог Друштва. Ако га његови чланови и они који су у непосредном додицају са конзерваторском делатношћу прихвате, подрже и својим примедбама и сугестијама, а нарочито писаним прилозима, помогну, онда се може очекивати успешно остваривање тог задатка.

У Р Е Д Н И Ш Т В О



# ПРОСЛАВА ДАНА ЗАШТИТЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

Милка Чанак-Медић

ГОВОР КОЈИМ ЈЕ ОТВОРЕНА II ПРОСЛАВА  
ДАНА ЗАШТИТЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

Уважени гости, драге колегинице и колеге,

Указана ми је изузетна част да отворим прославу дана заштите споменика културе. Као што је познато, пре две године, тачније 20. фебруара 1975. године, прослављено је тридесет година службе заштите споменика културе у Југославији. Тај датум 20. фебруар - проглашен је том приликом за дан заштите историјских споменика, па се он од тада прославља у свим крајевима наше земље. Јубилеј о којем је реч, био је прилика да се резимира рад на заштити културног наслеђа, оцене остварења и сагледају путеви којима би требало

усмерити даље активности. Стога нас данашња прослава дана заштите споменика културе обавезује да се осврнемо на подухвате предузете после тога датума, али и да једновремено кажемо неколико речи о значају чувања културног и уметничког наслеђа. Јер, у једној јавној служби, као и у животу личности, настане време када постане неопходно не само оцењивање оствареног, већ и враћање на почетна размишљања о смислу и суштини саме делатности. Ово се чини потребним и стога што, превише оптерећени свакодневним текућим пословима, понекад губимо из вида далеки смисао свога рада, а тиме и прави смернепосредног деловања. Данас се, поред тога, налазимо на једној прекретници са које се траже нови правци деловања у свим подручјима културе, што мора имати одраза и на рад у области којом се ми бавимо.

Размишљајући о заштити споменика културе морамо бити свесни да се она налази у изузетно сложеном положају. Извесни општи проблеми хуманистичких, а нарочито историјских наука преносе се и на план њенога деловања. Такво стање настало је већ раније у многим другим срединама под утицајем схватања преузетих из земаља лишених културне традиције и историјске свести. Томе је допринео и одвећ нагли технички развој, због чега се јавила

тежња ка универзализацији технике, тако опречна хуманистичком одређењу. У нашој средини се, такође, доста дуго говори о искрама исте духовне климе, о потрошачком менталитету, техницизираном друштву и, насупротив томе, о потреби враћања на хуманистичке изворе. Имајући у виду такво опште стање, говоримо данас о смислу чувања културно-историјских споменика. Да бисмо тачно спознали значај материјализованих резултата протеклих епоха за данашњи свет, морамо једновремено бити свесни улоге традиције у образовању културе и даље, културе у образовању потпуног, целовитог човека. Опште је позната чињеница да битну димензију људског постојања чини искуство из прошлости или, другим речим да се свако савремено стваралаштво темељи на историјском сазнању; без историјске свести нема разумевања за садашње ни предстојеће. О овом чињеницу развоја друштва и са тим у вези о улози споменичког наслеђа, данас се недовољно говори. Ову мисао је, међутим, изразио већ архитекта Михајло Валтровић, професор класичне археологије на Великој београдској школи 1882. године, у време када је предлагао "Пројект закона о историјским и уметничким старинама у Србији". Ове значајне речи Михајла Валтровића ваљало би увек и изнова наводити, јер је њима тачно исказан смисао делатности о којој сада говоримо: ... "државе узимају на себе, каже Валтровић, сву бригу о старинама... пошто у њима цене не само градиво за расветљавање своје историјске прошлости, но и градиво за развитак науке и радности."

Тако је, дакле, готово пре једног столећа тачно оцењена улога историјског наслеђа у развоју савремене културе. Споменици културе у данашњим условима постају предмет пажње и на други начин. Нагли развој и промене животних услова, наиме, налажу предузимање нових мера како би се одржала равнотежа људи. У размишљањима о том проблему истиче се потреба очувања животног оквира на начин да човек "остане у додиру са природом и сведочанствима цивилизације прошлих генерација" (из препоруке УНЕСКО-а из 1972. године о заштити културног и природног наслеђа на националном плану). Ова потреба је утолико већа што постоји опасност да се у многим старим градовима новим плановима уређења разоре њихова историјска ткива.

Добри темељи и дуга традиција чувања и проучавања споменичког наслеђа у нас, улива наду да ће се са данашње прекретнице, на којој се културе налази, наћи повољан исход за културно и уметничко наслеђе. Јер, после невеликог броја научника-стваралаца на том пољу између два рата, данас је ту окупљена читава армија од неколико стотина археолога, историчара уметности, етнолога, сликара и архитеката конзерватора, који настоје да продуже век трајања споменика, или трагају за подацима о настајању и развоју људских станишта, о културама на овоме подручју, њиховој појави, ра-

звоју и нестајању. Зато су могле бити покренуте за протекле две године неколике значајне акције. Тако су готово окончани конзерваторски радови на Св. Ђорђу у Расу засновани на резултатима темељних истраживања и проучавања, радови беспрекорно технички и са мером изведени. Са задовољством смо могли да се уверимо да су радови на Сопоћанима добро поново отпочели, да пратимо лепе резултате остварене на Расу и да се поносимо видним успехом постигнутом у раду на Маглићу, Јошаници, Станичењу и на многим другим споменицима. Фреске у цркви манастира Грачанице, у Краљевј цркви у Студеници, Бањи Прибојској, као и бројне слике на дрвету и платну засијале су новим необичним сјајем благодарећи стрпљивом и пажљивом раду сликара конзерватора. Један изузетно сложен и технички добро замишљен подухват спроводи се данас на конаку кнегиње Љубице у Београду, а на једном другом конаку, у Милешеву, изведени су радови који претстављају значајан успех службе заштите. Пре две године у Бањи Прибојској дошло је до једног од највећих открића у послератном периоду благодарећи околности да су упоредо са техничком заштитом текли и истраживачки радови. Са задовољством и надом данас гледамо на поново покретање радова на Царичином граду и на истраживања предузета у многим другим споменичким целинама. Захвални смо што је расветљена мистерија књишког блага Народне библиотеке у Београду спалена у првом дану рата, за нова открића до којих је дошло у манастиру Студеници и Раваници и за многа друга сазнања којима смо у овом међувремену обогатени. Већ раније смо били сведоци успешних подухвата предузетих на уређењу Кнез Михајлове улице, а на истеклу протекле године темељна, озбиљна и свестрана студија о истом подручју нашег главног града донела је ауторима студије највеће признање: октобарску награду града Београда, чиме је једновремено изражено признање целој служби заштите споменика културе.

Због досадашњег развоја службе заштите треба очекивати да ће велики конзерваторски и истраживачки подухвати које је предузела послератна генерација конзерватора бити окончани и да ће иста генерација имати снаге да сакупљено градиво синтетизује и обради и да уједно прошири круг свога деловања како би споменици културе у већој мери били укључени у службу ширења и развијања хуманистичке културе данашњег света.

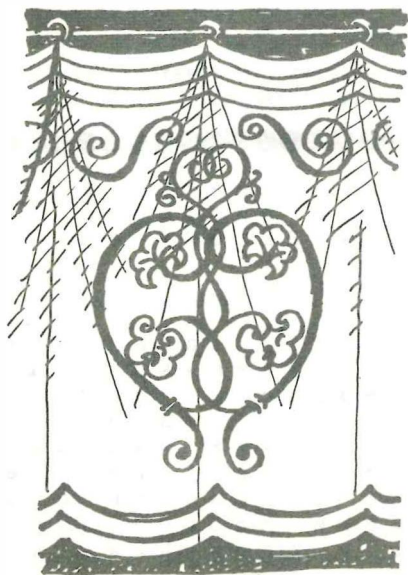
Служба заштите споменика културе стиче свакодневно све веће друштвено признање. То је природно, јер се ради о делатности чији је задатак брига о чувању природних животних оквира данашњих људи и обезбеђењу једног од важних извора и основа савремене културе. Јер, како је наведено у једном међународном документу, "у данашње време када уједначавање поступка и форме градње прети да униформише људско станиште у целом свету, очу-

вање историјских целина може знатно да допринесе одржању културних и социјалних константи својствених појединим нацијама и да свакој од њих послужи као основа за аутентична остварења."

\*\*\*

Служба заштите културних добара делује већ више од тридесет година у једној битној области културе остварујући значајне успехе. Беспштедним прегаоцима, оснивачима службе, носиоцима значајних подухвата и људима заслужним за развијање свести о вредности културног наслеђа, а тиме и за осветљавање нашег пута у свет уметности, у могућности смо тек данас наградом да одамо признање и изразимо своју захвалност.

Свима је вама, наиме, познато да је Друштво усвојило Одлуку о наградама и изабрало Одбор од седам чланова са задатком да додели три награде у 1977. години. За председника Одбора именован је Др Војислав Ђурић, редовни професор Филозофског факултета у Београду, а у његовој отсутности дужност заменика председника вршила је Др Анка Стојаковић, редовни професор Архитектонског факултета у Београду. Молим Др Анку Стојаковић да прочита извештај Одбора за награде и да додели у име Одбора ове награде Друштва конзерватора Србије.



Анка Стојаковић

РЕФЕРАТ ОДБОРА ЗА НАГРАДЕ О ДОДЕЛИ  
ПРВИХ НАГРАДА ДРУШТВА КОНЗЕРВАТОРА  
СРБИЈЕ

Одбор за додељивање награда Друштва конзерватора Србије, у саставу: председник ВОЈИСЛАВ Ј. ЂУРИЋ, професор Филозофског факултета у Београду, и чланови АНКА СТОЈАКОВИЋ, професор Архитектонског факултета у Београду, ЗДЕНКА ЖИВКОВИЋ, саветник конзерватор Народног музеја у Београду, ВУКОСАВА ТАТИЋ, директор Покрајинског завода за заштиту споменика културе АП Војводине, ЈОВАН СЕКУЛИЋ, директор Завода за заштиту споменика културе града Београда, МИЛКА ЧАНАК-МЕДИЋ, председник Друштва конзерватора Србије и РАДОМИР СТАНИЋ, подпредседник Друштва конзерватора Србије - изабран на ванредној Скупштини 21. децембра 1976. године, имао је задатак да додели три награде нашим најзаслужнијим стручњацима из ове области. На својој седници од 9. фебруара 1977. године чланови Одбора су прегледали примљене предлоге и утврдили:

- Да је Друштву конзерватора Србије од стране одговарајућих институција, група или појединаца за ову награду предложено тринаест кандидата и једна радна организација.
- Да од предложених имена три кандидата треба елиминисати, јер су чланови Одбора за додељивање награда, што предлагачима очигледно није било познато. Поред овога, за два од три поменута кандидата предлози су стигли 17. јануара, односно са закашњењем од два дана у односу на рок утврђен на Скупштини Друштва, па су и због тога искључени из разматрања.
- Да се ова награда не може доделити предложеној радној организацији, јер се то не предвиђа пропозицијама Одлуке о награђивању.

Одбор је разматрање предлога засновао на пропозицијама садржаним у Одлуци о награди Друштва конзерватора Србије, нарочито се држећи битног става Одлуке по коме се ова награда додељује "за дугогодишњи успешан рад на заштити споменика културе, за објављене значајне стручне радове и научна дела која су допринела унапређењу заштите

споменика културе и за изузетно успешно организоване или изведене конзерваторске и рестаураторске радове на споменицима културе<sup>11</sup>.

С обзиром да је ова награда тек установљена и да број награђених у једној години не може бити већи од три, Одбор је имао веома сложен, одговоран и деликатан задатак да изврши избор из богатог врха предложених имена наших признатих стручњака. После утврђивања начелних ставова и критеријума чланови Одбора су стали на становиште да прве три награде, које Друштво конзерватора Србије додељује, треба да добију наши најеминентнији прегоаоци прворазредно заслужни за дугогодишње истакнуто и свестрано деловање у овој области од самог њеног организовања до данас.

Имајући све ово у виду, чланови овога Одбора једногласно су одлучили да награде Друштва конзерватора Србије, уз које иде новчани део од 5.000.- динара, доделе

АЛЕКСАНДРУ ДЕРОКУ, редовном члану Српске Академије наука и уметности и редовном професору Универзитета.

ЂУРЂУ БОШКОВИЋУ, почасном доктору Универзитета у Београду, дописном члану Академије наука СР Македоније, редовном професору Универзитета и садашњем директору Археолошког института и

ИВАНУ ЗДРАВКОВИЋУ, архитекти и научном саветнику.



Професор АЛЕКСАНДАР ДЕРОКО већ пола столећа делује активно у свим доменима заштите и научног истраживања вредности архитектонског и урбаног наслеђа, а међу првим се архитектурама у Србији посветио изучању градитељског наслеђа у области народног стваралаштва, што у целини представља непроцењиви научни допринос. Иако су заслуге професора Дерока на пољу заштите архитектонског и урбаног наслеђа, развоја конзерваторске струке и научног рада познати и признати, посебно треба истаћи његово рано учешће, уз архитекту Перу Поповића, на обнављању манастира Ђурђевих Ступова у Будимљу, Милешеве, Студнице, Сопоћана и Жиче - од 1924. до 1928. године. У послератном периоду запажено је учешће професора Дерока на испитивању и заштити Царичиног Града и Смедеревске тврђаве, на којој је, уз сарадњу архитекте Ивана Здравковића, обавио и архитектонско-археолошка истраживања Малога града. Професор Александар Дероко био је иницијатор многих истраживачких радова и радова на заштити споменика, а такође учесник или саветник многих радних тела.

Систематско теренско снимање и истраживање средњовековних градова посебно је значајна делатност

професора Дерока, из које је произишла и прва студија у нас о средњовековним градовима у Србији, Црној Гори и Македонији. Ово дело чини основу сваком конзерваторском раду на овим споменицима.

Професор Дероко је снимао, проучавао и прикупљао документацију о споменицима монументалне архитектуре средњовековне Србије, из чега су проистекле многе његове студије, као и главно дело фундаменталног значаја - Монументална и декоративна архитектура у средњовековној Србији.

Из истраживања народне архитектуре, те изузетно важне области рада професора Дерока, произишло је, уз бројне радове, и његово капитално дело Народно неимарство, I. Стара сеоска кућа II. и Стара варошка кућа.

У широкој делатности професора Александра Дерока запажен је и његов рад на подизању стручног кадра млађих архитеката, које је упућивао у проблематике како истраживања, тако и заштите архитектонско-урбаног наслеђа.

Оно што се сувом чињеницом не исказује, јер превазилази оквире података - то је укупност деловања професора Дерока, који је атмосферу Београда и Србије озрачио богатством своје културе, особенешћу своје личности и својим веома посебним, непоновљивим сензибилитетом према лепоти.

За свој дугогодишњи свестрани рад професор Александар Дероко је добитник Седмојулске награде, Ордена рада са црвеном заставом, јубиларне медаље са дипломом Савеза друштава конзерватора Југославије и многих других признања и награда.

Професор Дероко је редовни члан Српске Академије наука и уметности.

Почасни је члан Друштва конзерватора Србије и Друштва инжењера Југославије.



Друштво конзерватора Србије додељује професору АЛЕКСАНДРУ ДЕРОКУ ову

#### НАГРАДУ

за допринос и заслуге у заштити споменичког наслеђа, за изузетно залагање на очувању старих градских и сеоских насеља културно-историјске и етнографске вредности и за дугогодишњи плодни рад на проучавању споменика архитектуре,







Професор ЂУРЂЕ БОШКОВИЋ најсвестраније од треће деценије нашег столећа делује у области научног проучавања и заштите наших споменика културе, радећи истовремено као предани истраживач, који је готово све наше споменике обишао, снимео и проучио, као конзерватор, опрезан, строг и темељан, као врсни научник који је публикувао преко 200 у свету признатих радова, као иницијатор и организатор великих акција, као педагог, који је образовао највећи део садашњих кадрова архитектонске заштите, као беспштедни прегалац који и данас у свим овим областима суделује неумањеном енергијом. Као што је личности професора Бошковића својствена разноврсност истовременог деловања, тако је и сфера његовог научног интересовања, пре свега усредсређена на средњовековну, посебно националну архитектуру, уметност и археологију, одувек била проширена и на проблематику општег развоја архитектуре, уметности и урбанизма, што му је омогућавало широко и обухватно научно сагледавање и опредељивање.

Већ од првих својих истраживачко-конзерваторских радова - од цркве манастира Каленића, Пећке Патријаршије, Бањске, па на даље, професор Бошковић је установио модерна начела, која су постала узором генерацијама потоњих посленика, а на казнијим већим локалитетима, као што је био Стари Бар на пример, уз истраживачки деценијама је укључивао и педагошки поступак, стварајући велике теренске школе за практично образовање младих кадрова заштите, које је истовремено научно уздизао као наставник Универзитета.

Његова писмена дела - полазећи од оних већег обима као што су књиге Манастир Дечани, Архитектура средњег века, која доживљава четврто издање, студија о Средњовековној уметности у Србији и Македонији, дело о Старом Бару, о архитектури Жиче и толика друга - сва су једнако наглашено обележена поузданошћу научних ставова и података, што их чини фундаменталним изворима наше науке.

Неуморни и упорни борац, стрпљиви педагог и смирени научник, професор Ђурђе Бошковић је целог свог живота стварао, говорио, писао, поучавао, истраживао, путовао, покретао и водио велике истраживачке, археолошке и конзерваторске потхвате, организовао научне скупове или суделовао на њима, ширио научну мисао у земљи и свету; он је и сада, између осталих функција, потпредседник Међународне уније за средњовековну археологију, члан Међународног комитета за историју уметности и председник Националне комисије за словенску археологију. За своје велике заслуге у науци професор Бошковић је добитник Седмојулске награде, Тринаестојулске награде СР Црне Горе, Октобарске награде

де града Бара, Ордена заслуга за народ са сребрном звездом за учешће у антифашистичкој борби заробљеничког логора, Ордена заслуга за народ са златном звездом, Ордена рада са црвеном заставом, чешком Златном плакетом са повељом "Франтишека Палацког" за унапређење друштвених наука, Јубиларне медаље са дипломом Савеза друштава конзерватора Југославије и многих других јавних признања и награда. Професор Бошковић је почасни доктор Универзитета у Београду, дописни члан Академије наука СР Македоније и Потпредседник Научног друштва Србије. Почасни је члан друштва конзерватора Југославије и Археолошког друштва Југославије.



Овим признањима Друштво конзерватора Србије придружује своју

#### НАГРАДУ

коју додељује професору ЂУРЂУ БОШКОВИЋУ за дугогодишњи предани и плодни рад на истраживању и проучавању културног наслеђа, за значајне изведене конзерваторске радове на споменицима архитектуре и долог је рада у тој области, за изванредне заслуге у образовању бројних архитеката - конзерватора.



Архитекта ИВАН ЗДРАВКОВИЋ спада у ред најистакнутијих конзерватора у СР Србији. Његова активност у области заштите споменика културе почела је већ 1945. године када је у Уметничком, данас Народном музеју у Београду, као руководилац Конзерваторског одељења, био и секретар Савета стручњака Одељења за заштиту, а нешто касније, 1947. године он је са Милорадом Панићем-Сурепом организовао прву институцију за заштиту и научно проучавање споменика културе.

Највећи део своје активности архитекта Иван Здравковић остварио је од 1950. године као сарадник Југословенског, тада Савезног института за заштиту споменика културе, где је радио пуне две деценије, најпре као научни саветник, а затим као директор. Непосредно је руководио реставрацијом многих значајнијих споменика културе у Београду и Србији - на Доситејевом лицеју, конаку Књегиње Љубице, коначима у Крагујевцу, Чачку и Краљеву,

као и на истраживањима средњовековних градова - на Новом Брду, Звечану, Магличу и другде. Нарочито је значајан његов рад на уређењу споменичких објеката за потребе музеја и галерија у Београду, Новом Саду, Сомбору, Перасту, Будви, Пироту и другде.

Од видног утицаја на развој и популаризацију службе заштите била је плодна научна и стручно-истраживачка делатност архитекте Здравковића, који је публикувао близу 200 чланака и расправа и неколико посебних књига, као што су: Модерна архитектура и њен социјални значај, Дубровачки дворци, Избор грађе за проучавање исламске архитектуре у Југославији, Средњовековни градови у Србији и Средњовековни градови и дворци на Косову. Треба истаћи чињеницу да су чланци архитекте Ивана Здравковића, објављени пре рата у дневним листовима и часописима, већ тада веома много допринели да се сачувају многи вредни споменици или сеоске и градске целине.

Архитекта Здравковић је у оквиру редакције био покретач и оснивач Зборника заштите споменика културе, а касније и његов уредник.

Нарочито значајан прилог развоју службе заштите дао је архитекта Иван Здравковић својим залагањем за образовање Друштва конзерватора Југославије и Друштва конзерватора Србије, као и за афирмисање наше службе ван граница земље учествовањем, дуже од једне деценије, у Извр-

шном комитету Међународног савета за споменике и споменичке целине (ИКОМОС) и Међународног института за градове и дворце (ИБИ).

За свој дугогодишњи рад на заштити споменика културе архитекта Иван Здравковић одликован је Орденом рада са црвеном заставом, јубиларном медаљом са дипломом Савеза друштава конзерватора Југославије и многим другим признањима и наградама.



Друштво конзерватора Србије додељује ову

#### НАГРАДУ

архитекти ИВАНУ ЗДРАВКОВИЋУ, научном саветнику, за дугогодишњи предани и успешни рад у служби заштите споменика културе, за рад на сакупљању и проучавању грађе о архитектонском наслеђу, за изведене реставраторске радове на старим градским кућама и за дугогодишњи пожртвовањни рад у Друштву конзерватора Србије.





Александар Дероко

#### ОДГОВОР ДРУШТВУ У ИМЕ ДОБИТНИКА НАГРАДЕ

Тешко је држати овакве пригодне говоре, а да то не буде понављање већ толико пута уобичајене формуле захвалности. Ипак, вероваћете нам, ви који сте нам ово признање и ову награду доделили, да смо вам збиља најдубље захвални на овој великој почести. Ово говорим у име све тројице нас, али са своје стране личне хтео бих да додам да ми је мало неугодно што сте се и мене сетили јер искрено признајем да има много колега који су заслужили да пре буду овде уместо мене, али ја верујем да је у овом случају вођено рачуна о годинама и да ће ти млађи ускоро већ идућег пута, доћи на ред и на право место које су заслужили.

Кад сам поменуо године, да, оне брзо пролазе и као што се многи и од вас младих сећају година када смо ми, данас најстарији, почињали овај наш заједнички посао ... тако се и ми данас најстарији сећамо времена када су овај посао започињали, и обављали га онако како су знали и умели и како су то тадањи услови дозвољавали, те би се ево данас могли сетити и имена као што су

била она Валтровића, Милутиновића, Андре Стевановића, Драгутина Ђорђевића, Рувидића, Пере Поповића, Маслаћа, Милоја Васића, Владе Петковића ... да не набрајам баш све, но никако не би требало заборавити ни Жарка Татића који је живот свој изгубио на истом раду, ни драге старе Деда Кратину, Светислава Стралу и Духаћа, па најзад ни још тако блиског Сурепа ... који су сви били активни радници на пољу и проучавања и заштите и конзервације историјских споменика. Сетимо се при томе баш радова и на самоме терену као што су били они од пре више него седамдесет година на Ресави - Манасији, на Лазарици, на Жичи, на крововима изнад Градца и Руденице, на Стобима и на Царичином граду, и на још много других места. Но боље је да постоји и велика традиција него да је има мало.

Не истичем овде само грађевине, јер су оне најближе струци нас тројице; било је ту још озбиљних напора на спасавању фресака, мозаика, па и мањих предмета уметности, као што су на пример они са праисторијских налаза. Да је некада било оваквих награда свакако да би их заслужили сви ови којих ево нема више међу живима.

Ето дакле, генерације се смењују и настављају овај наш, свима нама драг, заједнички посао заштите и обнове старих уметничких вредности. Нама старима је мило што можемо вама младима из ове, ваљда већ треће ако не и четврте генерације, да признамо да сте нас у многоме превазишли, и ми вам искрено желимо увек све више успеха у даљем раду и захваљујемо најтоплије још једном на овом лепом признању и данашњој великој почести. Живели.

СПИСАК ДОБИТНИКА ПОВЕЉЕ  
САВЕЗА КОНЗЕРВАТОРА ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. АБРАМОВИЋ ДАНИЦА
2. АВАКУМОВИЋ КРСТА
3. АДАМОВИЋ МИЛИВОЈЕ
4. АНЂЕЛКОВИЋ МИОДРАГ
5. АНДРЕЈЕВИЋ БОРИСЛАВ
6. АНДРЕЈЕВИЋ СРБА
7. АНДРЕЈЕВИЋ-ЈУН НАДА
8. АРХИВ СРБИЈЕ
9. АРХЕОЛОШКИ ИНСТИТУТ
10. АРХЕОЛОШКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
11. БАБИЋ ГОРДАНА
12. БЕРЕЗЊЕВ ФЕЉА
13. БЕГЕНИШИЋ РАДОМИР
14. БЕРИСАВЉЕВИЋ ЖИВАН
15. БЕЛЧЕВИЋ ЂУРЂЕ
16. БИЛБИЈА НЕНАД
17. БОГОЈЕВИЋ МАРИЈА
18. БОРИЋ БОРИКА
19. БОЖОВИЋ-ЛОПЧИЋ РАДИЦА
20. БРОЗ ВЕРА
21. БРЕМЕЦ БРАНКА
22. ВАСИЋ ЧЕДОМИР
23. ВЕСЕЛИНОВ СТАНКА
24. ВИДОСАВЉЕВИЋ АНДРИЈА
25. ВИТКОВИЋ БЛАГОЈЕ
26. ВУЈИЋ СРЕТЕН
27. ВУЛЕТИЋ ДАНИЛКА
28. ВУЧКОВИЋ ВЕЉКО
29. ВОЈИНОВИЋ МИЛОРАД
30. ВУКАДИН ОБРЕНИЈА
31. ВУКОС МИЛАН
32. ВОЈНИ МУЗЕЈ - БЕОГРАД
33. ГАРАШАНИН ДРАГА
34. ГАРАШАНИН МИЛУТИН
35. ГАШИЋ РАДОМАН

36. ГАЈИЋ АЛЕКСАНДАР
37. ГАВЕЛА БРАНКО
38. ГОРДИЋ МИЛОЈКО
39. ГОРДИЋ ГОРДАНА
40. ГРОЗДИЋ ОЛГА
41. ДЕДИЋ МИРОСЛАВ
42. ДЕЉАНИН БОЈАНА
43. ДИМИТРИЈЕВИЋ ВЕЛИМИР
44. ДИМИТРИЈЕВИЋ САВА
45. ДИМИТРИЈЕВИЋ МИЛОРАД
46. ДИМИТРИЈЕВИЋ НАТАША
47. ДИМИТРИЈЕВИЋ ДОБРИ
48. ЂОРЂЕВИЋ СЛОБОДАН
49. ЂУРИЋ СВЕТА
50. ЂОКИЋ МИЛАН
51. ЂОРЂЕВИЋ МОМЧИЛО
52. ДИЧЕВИЋ БОРИСАВ
53. ДОМАЗЕТ МАРИЈА
54. ДРУШТВО ИСТОРИЧАРА УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ
55. ЖЕГАРАЦ МИЛЕ
56. ЗЕКОВИЋ ЗВОНИМИР
57. ЗЕЧЕВИЋ МИЛАН
58. ЖИВКОВИЋ МИЛОВАН
59. ЖИВКОВИЋ РАДОМИР
60. ЖИВКОВИЋ НИКОЛА
61. ЖИВКОВ РАЈКО
62. ЖУЏИЋ-КУСОВАЦ ГОРДАНА
63. ИЛЕ ЕДУАРД
64. ИВАНОВИЋ МИЛИНКО
65. ИСТОРИЈСКИ МУЗЕЈ СРБИЈЕ
66. ИЗДАВАЧКИ ЗАВОД "ЈУГОСЛАВИЈА"
67. ЈАНИЋ ДАНИЦА
68. ЈАНКОВИЋ ИЛИЈА
69. ЈАКОВЉЕВИЋ ПАНТА
70. ЈАЊИЋ МИЛОСАВ
71. ЈАНЦ ЗАГОРКА
72. ЈОРГАЋЕВИЋ ЗОРА
73. ЈОРДОВИЋ ЧАСЛАВ
74. ЈОЦИЋ НОВАК
75. ЈОВАНИЋ ГВОЗДЕН
76. ЈОВИЧИЋ ВЛАДА
77. КАЛИЋ-МИЈУШКОВИЋ ЈОВАНКА

78. КАШАНИН МИЛАН
79. КАТЕДРА ЗА РАЗВОЈ АРХИТЕКТУРЕ И УМЕТНОСТИ АРХИТЕКТОНСКОГ ФАКУЛТЕТА
80. КЕРЕЧКИ-МУСТУР ДЕСАНКА
81. КОВАЧЕВИЋ ЉУБОМИР
82. КОНДИЋ ВЛАДИМИР
83. КОВАЧЕВИЋ МИРКО
84. КОВАЧЕВИЋ ЈОВАН
85. КОВАЧЕВИЋ ЖИВОРАД
86. КОМНЕНОВИЋ НАДА
87. КОЛАРИЋ МИОДРАГ
88. КОСТИЋ ИВАН
89. КОСТОВСКИ БРАНКО
90. КОВАЉЕВ ГЕОРГИЈЕ
91. ЛАЗАРЕВИЋ ЂОРЂЕ
92. ЛАЗИЋ ЉЕРКА
93. ЛАЗОВИЋ РУФИМ
94. ЉУБИНКОВИЋ МИРЈАНА
95. МАНДИЋ СТАНКО
96. МАНАСТИР СТУДЕНИЦА
97. МАРИНКОВИЋ АЛЕКСАНДАР
98. МАКСИМОВИЋ БРАНКО
99. МАКСИМОВИЋ ЈОВАНКА
100. МАДАС ДИМИТРИЈЕ
101. МАКСИМОВИЋ ДУШАН
102. МИРКОВИЋ МИХАЈЛО
103. МЕДАКОВИЋ ДЕЈАН
104. МЕДВЕДЕВ МИХАИЛО
105. МИЛАНОВИЋ МЛАДЕН
106. МИЛАДИНОВ ПРЕСЛАВ
107. МИЛОВИЋ МИЛАНКА
108. МИЛЕТИЋ МИРОЉУБ
109. МИЛИЋ ГОРДАНА
110. МИЛОШЕВИЋ ДЕСИМИР
111. МИКОВИЋ НИКОЛА
112. МАНИЋ БОЖИДАР
113. МИТРОВИЋ МИТАР
114. МИЛОШЕВИЋ ДЕСА
115. МИХАЈЛОВИЋ ДУШАН
116. МРЂЕНОВИЋ ДАНИЛО
117. МИТРОВИЋ ЂОРЂЕ
118. МУТАПОВИЋ ДРАГОСЛАВ
119. МУСТУР ВАСИЛИЈЕ

120. МУШОВИЋ ЕЈУБ
121. МУЗЕЈ ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ БЕОГРАД
122. МУЗЕЈ РЕВОЛУЦИЈЕ НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ БЕОГРАД
123. МУЗЕЈ УСТАНКА ТИТОВО УЖИЦЕ
124. МУЗЕЈСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
125. НАЈДАНОВИЋ БРАНКО
126. НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СР СРБИЈЕ
127. НАРОДНИ МУЗЕЈ БЕОГРАД
128. НАВАЛУШИЋ ВЕСЕЛИН
129. НЕНАДОВИЋ ВЕРА
130. НЕШИЋ РАДЕ
131. НИП "ПОЛИТИКА"
132. ОТАШЕВИЋ СНЕЖАНА
133. ОДЕЛЕЊЕ ЗА АРХЕОЛОГИЈУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
134. ОДЕЛЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ УМЕТНОСТИ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
135. ОДЕЛЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
136. ПАНИЋ ДРАГА
137. ПАВЛОВИЋ ДИМИТРИЈЕ
138. ПАЈОВИЋ НАДА
139. ПАВИЋЕВИЋ РАДМИЛА
140. ПАВЛОВИЋ МОМЧИЛО
141. ПАВЛОВИЋ АНТИЦА
142. ПЕТРОВИЋ ЗОРАН
143. ПЕТРОВИЋ ПРЕДРАГ
144. ПЕТКОВИЋ ВИТОМИР
145. ПЕТКОВИЋ СРЕТЕН
146. ПЕРОВИЋ ЛЕПА
147. ПЕТРОВИЋ БРАНИСЛАВА
148. ПЕТКОВИЋ СТОЈАДИН
149. ПЕЦИЋ ЉУБОМИР
150. ПОПОВИЋ МИРЈАНА
151. ПОПОВИЋ МАРКО
152. ПОПОВИЋ ЉУБИЦА
153. ПОПОВИЋ ЈЕЛЕНА
154. ПОПОВИЋ ДРАГАН
155. ПОПОВИЋ МИРКО
156. ПРЕДУЗЕЋЕ "ТУРИСТИЧКА ШТАМПА" БЕОГРАД
157. ПРИБАКОВИЋ СЛОБОДАНКА
158. ПРОКИЋ РАДОСЛАВ
159. ПРОКИЋ ЗОРИЦА
160. ПАВИЋЕВИЋ ДРАГАН
161. ПЕШИЋ БРАНКО
162. ПУТИЋ ИВАН
163. РАДАН-ЈОВИН МАРИЈА
164. РАДОВИЋ АЛЕКСАНДАР
165. РАНКОВИЋ-ВУЧИЋЕВИЋ ДУШАНКА
166. РАКИЋ ХРАНИСЛАВ
167. РАДОЈКОВИЋ БОЈАНА
168. РАДИОТЕЛЕВИЗИЈА БЕОГРАД
169. РАДИЋ БОРИВОЈЕ
170. РУДАРСКО-ТОПИОНИЧАРСКИ БАСЕН БОР
171. РАШИЋ БОГДАН
172. САМАРИЋ АНЂЕЛИЈА
173. САМУРОВИЋ СВЕТОЗАР
174. СИКИНИЋ ЂУРЂИЦА
175. СКОВРАН АНИКА
176. СТАМЕНКОВИЋ МАРИЈА
177. СТОЈАНОВИЋ АНЂЕЛИЈА
178. СТОЈАКОВИЋ АЛЕКСАНДАР
179. СТАНОЈЕВИЋ ВЛАДИМИР
180. СТАЈИЋ СЛОБОДАН
181. СТАМЕНКОВИЋ ЈЕЛИЦА
182. СТОЈАКОВИЋ АНКА
183. СТАМБОЛИЋ ПЕТАР
184. СРЕЈОВИЋ ДРАГАН
185. СУБОТИЋ ГОЈКО
186. СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
187. ТАСИЋ РУЖИЦА
188. ТАДИЋ ДРАГОМИР
189. ТОМАШЕВИЋ-БОЖОВИЋ ВЕРА
190. ТРИФУНОВИЋ ЛАЗАР
191. ТУФЕГЏИЋ МИЛИЦА
192. ТУФЕГЏИЋ ВЛАСТИМИР
193. ТУРИСТИЧКИ САВЕЗ СРБИЈЕ
194. ТУРИСТИЧКИ САВЕЗ БЕОГРАДА
195. ТУРИСТИЧКИ САВЕЗ ЈУГОСЛАВИЈЕ
196. ТОМИЋ СТЕВАН
197. ЋИРИЋ БОЖАНА
198. ФАКУЛТЕТ ПРИМЕЊЕНИХ УМЕТНОСТИ БЕОГРАД
199. ФАКУЛТЕТ ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ БЕОГРАД
200. ФОЛИЋ МИЛУТИН
201. ХЕ "ЂЕРДАП" - КЛАДОВО
202. ХРАБОВСКИ ОСКАР
203. ХОЛИ ТОМА
204. ХАН ВЕРЕНА
205. ХАЦИ-РИСТИЋ ВЕРА
206. ХУЋЕЦ МИША
207. ЦЕРОВИЋ ЗАГОРКА
208. ЧАХАЏА ШУКРИУ
209. ЧЕШЉАР-МИРКОВИЋ КАТИЦА
210. ЧОЛИЋ ДУШАН
211. ЦЕЛЕБИЋИЋ МИЛОРАД
212. ШАКОТА СЛАВКО
213. ШУРДИЛОВИЋ ЈОВАН
214. ШУКРИУ МУХАМЕД







# КУЛТУРНА БАШТИНА И ДРУШТВО

Радомир Станић

НОВИ ПАЗАР – ПРИМЕР НОВОГ ОДНОСА  
ПРЕМА КУЛТУРНОМ НАСЛЕЂУ

Данас ваљда не постоји ни један град у Србији који је за само неколико година тако крупне и прекретничке кораке начинио у области културног развоја и просперитета. Посебни напори и племените тежње у овом граду испољавају се у области заштите културног наслеђа. Донедавно суочен са изузетним тешкоћама привредне неразвијености и заокупљен императивима да реши многе фундаменталне и виталне проблеме свог убрзаног економског, комуналног и урбанистичког развоја, културне делатности су биле сведене на уске просторе, борећи се са материјалним, кадровским и другим тешкоћама. Прави препород започиње доласком нових људи на кључна места у култури који собом доносе стваралачке приступе, свеже идеје и савремене погледе и концепције.

Свесни чињенице да је овај крај као матично подручје старе Рашке изузетно богат старим културно-историјским и уметничким вредностима, оживљавају идеје које су, пре свега, ослоњене и засноване на очувању и друштвеној афирмацији културне баштине. Сагледавајући значај присуства тих

вредности и лепота, у своје планове културног развоја уносе нове облике креативног испољавања који се управо најчешће везују за културну баштину. Повезујући се са удруженим радом и на тај начин обезбеђујући широку и сигурну основу демократизације и слободне размене рада, овај град, окренут будућности, интензивно и свесрдно мисли на културна добра и на њихову судбину, градећи на њиховом бићу и новим културним остварењима савремену визију свог развоја.

Низ акција организованих и остварених последњих година у Новом Пазару сведочи да се њиховим резултатима и исходима надокнађују деценијски застоји, да се у погледу односа према културно-историјском наслеђу превазилазе достигнућа много развијенијих средина. Смишљено и плански се приступа оснивању до тада никад постојећих културних установа и манифестација, које имају за задатак да очувају и заштите преостала културна добра и да постану покретачи, инспиратори и носиоци изузетно значајних послова и интензивирају активности на истраживању, проучавању и заштити споменика културе и осталих културних добара. Тако ће Завичајни музеј, у рекордном времену обогатљен изванредно вредним и бројним експонатима, постати свестрани и снажни фактор у ширењу и распростирању праве културне и хуманистичке мисли, регулатор и усмеривач нових односа према културно-историјским вредностима. У њему се као новом средишту и стецишту истраживача и конзерватора рађају нове идеје и подстицаји који, уз подршку и дубоко разумевање Самоуправне интересне заједнице културе, покрећу на праве подухвате у области истраживања, заштите и проучавања сведочанства културне и уметничке прошлости овог краја.

Није случајно што се у овој средини родила и снажно заживела идеја о истраживању Раса, до чије реализације је највећим делом дошло обезбеђењем знатних средстава из овдашњих извора. Подстицаја за опсежне и сложене радове на манастиру Ђурђеви Ступови, Сопоћанима, Петровој Цркви, затим на хамаму, Амир-агином хану, Лејлек џамији и низу других споменика на подручју ове општине, долазе не само од стране одговорних људи политичког, друштвеног и културног живота, већ се они појављују као последица новог схватања и нових тежњи у културним стремљењима и преображајима читаве средине.

Конзерватори који брижно и истрајно раде на заштити споменика Новог Пазара и шире околине, најбољи су сведоци иницијатива и подршки на које наилазе код широког круга људи. Није се догодило у било којем послу, при коме наиђу на тешкоће и препреке, да конзерваторима не прискоче у помоћ. Полет, акционост и изузетна заинтересованост да се што више, свеобухватније и ефикасније ради на заштити и укључивању споменика културе у савремени живот, толико је присутна, да просто импресионира. Сваковрсна помоћ, неуобичајена за друге крајеве и градове, која је израз истинског настојања и тежње да споменици постану активни чиниоци у културном развоју, инспирише конзерваторе на нова прегнућа. Није ретка појава да се у значајније и опсежније послове на заштити и презентацији појединих значајнијих споменика укључују неке организације удруженог рада из области привреде, које у афирмацији културног наслеђа сагледавају и свој интерес. Тако је електро-дистрибутерско предузеће "Електро-Рас" бесплатно осветлило значајније споменике овог краја, а предстоји, како сазнајемо, у овој организацији још неки значајни кораци у том правцу. Трговинско предузеће "Слобода" издвојило је преко тристотине милиона старих динара у конзервацију и адаптацију Амир-агиног хана - споменика коме је претила опасност од рушења. За радове на истраживању и конзерваторско-реставраторске интервенције у старом РАСу Скупштина општине је основала посебан фонд, а све издатке око радова ослободила општински доприноса. Све то указује на једну сасвим нову климу у којој је задовољство радити. Она вишеструко обавезује и покреће службу заштите у нашој Републици на нове напоре и задатке.

Неки посебни примери који се морају истаћи, говоре оједном широком културном покрету који изузетно охрабрује. У његовом средишту су споменици културе. Полазећи од потребе и чињенице да је свестрана и права информисаност основни предуслов за акцију, културни радници Новог Пазара и сам град преузимају на себе организацију неколико изванредно значајних скупова, на којима узимају учешће многобројни истраживачи прошлости и радници који се баве заштитом културних

добара. Тако је организован врло успео "Симпозијум о Расу и споменицима културе у долини Рашке" на коме су саопштени најновији резултати рада на истраживању и проучавању прве српске престонице, нова научна сазнања о споменицима културе и достигнућа на њиховој заштити. Недавно је у издању Завичајног музеја објављен зборник свих реферата са овог симпозијума, који представља допринос савременој истраживачкој пракси и научној мисли о наслеђу овог краја. Нови Пазар је био организатор и домаћин Конгреса етнолога Југославије на коме је присуствовао велики број наших најеминентнијих проучавалаца народног живота. У оквиру конгреса одржано је саветовање на тему "Савремени етнички процеси у Југославији" и "Колективни народни скупови и свечаности". Исто тако, овде је, исте 1977. године, одржана Скупштина Друштва архивиста Србије са близу 150 делегата. Сви који су присуствовали овим скуповима имали су прилике да се непосредно упознају са споменицима културе и осталим културним добрима као и са мерама које се предузимају у циљу њихове заштите.

У организацији Завичајног музеја, организатора низа значајних манифестација, приређена је изложба цртежа и графика истакнутог уметника Љубе Ивановића са мотивима из Новог Пазара и Саница, са које су откупљени сви радови (преко 30 експоната), што је, вероватно, јединствен пример код нас! Цртежи, поред несумњивих уметничких вредности, имају прворазредни документарни значај за проучавање некадашњег Новог Пазара, а посебно су драгоцени извори сазнања о ранијем изгледу и стању споменика културе.

Својеврсна културна односно ликовна манифестација "Сопоћанска виђења" која окупља сликаре из целе земље с циљем да у амбијенту нашег највреднијег споменика зидног сликарства стварају своја дела, надањујући се генијалним остварењима непознатог сопоћанског мајстора. Ова симбиоза новог и старог стваралаштва још један је доказ о тежњи Новог Пазара да споменици културе постану саставни део културног и уметничког живота. У том свом настојању они сада заузимају једно од водећих места у Србији.

# ПОГЛЕДИ И МИШЉЕЊА

Арх. Слободан Ђорђевић

НЕКОЛИКО РЕЧИ О КУЛТУРНИМ ДОБРИМА  
КАО ПРОСТОРНОМ ФЕНОМЕНУ

Делатност на заштити споменика културе у Србији остварила је за три деценије свог послератног развоја значајне резултате на готово свим задацима на којима се огледала. Радило се на споменицима свих категорија и свих провенијенција које су историја и култура оставиле на овом тлу. Задња деценија је нарочито особена по замаху који је пратио пораст материјалних могућности.

Има, међутим, један веома важан вид делатности везан за споменичке вредности, који је до сада био запостављен, што је већ оставило значајне последице. Ради се о неадекватном третману споменика, односно културних добара, као просторном феномену. Наиме, појам конзервације све ређе је довољан да објасни читав поступак на третману споменика. Однос споменичких вредности према осталим садржајима њихове околине постаје све комплекснији; он може бити просторно-естетски, функционални, идејни, психолошки и тако даље. Боље рећи, сви ови односи обично се јављају истовремено. Оваква многострукост односа последица је не само различитости околних садржаја, већ и слојевитости самих споменика. Тек срећним преплетом ових односа, при чему ни једна страна не треба да буде жртва, добија се хармонично разрађен просторни, односно урбанистички план. Посредством зналачки обрађених споменика и споменичких целина, било да су они у природном амбијенту или градском ткиву, одређен простор добија своју временску пластичност,

без које и његова човекомерност долази у питање. То је она "четврта димензија" простора која у овом случају има наглашену хуманистичку улогу.

У постојећим просторним плановима Југославије, а нарочито Србије, присуство споменичких вредности је плод једнократног напора мањих радних група, односно појединаца. Њихов је напор достојан поштовања, али с обзиром на већ поменути сложеност просторних односа и темпо којим се мења лице ове земље и њених насеља, недовољан да за дуже време усмерава те односе и у сваком тренутку буде права подлога за израду или ревизију ужих, регионалних, субрегионалних и урбанистичких планова.

Разлога и повода за оваква размишљања има много. У овом тренутку, као повод и прилика да се ствари поставе на право место, може бити доношење новог Закона о заштити културних добара. Овај Закон, будући да је начињен у форми кодекса, већ самим својим ступањем на снагу иницира нове или наглашава латентне приступе заштити културних добара. Послови на вођењу централних регистара појединих врста културних добара, на њиховој категоризацији и други слични послови, практично пружају могућности за давање целовитог приказа споменичких вредности Србије, за утврђивање многих елемената валоризације, па и спровођење саме валоризације. Како би се иначе извршила категоризација споменика културе? Категорију одређеног споменика превасходно одређује његова историјска или уметничка вредност, али и многи други елементи који га прате, као што је, на пример, његово природно залеђе, могућност његовог укључивања у савремени живот или његовог коришћења у едукативне сврхе, припадност каквој споменичкој целини и многи други фактори. Из потребе за овако целовитим приступом валоризацији и заштити споменичких вредности треба да се роди и нови систем заштите о коме се толико дуго и много говори, а из новог система и право планирања заштите.

Радомир Станић

## ЗА ОЧУВАЊЕ АУТЕНТИЧНОСТИ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

Стари мост у Мостару (1557.-1566. године), уклопљен у импресивни споменички ансамбл, представља симбол, синоним и понос града на Неретви. Да нијемонументалних кула које су штитиле мост и стари град, питање је да ли би данашње генерације могле да се диве овом величанственом луку разапетом између двеју обала смарагднозелене Неретве. Јер, он можда не би ни постојао да га оне нису штитиле, чиме би светска културно-историјска баштина била сиромашнија за један споменик изузетне лепоте и атрактивности.

Особити стратешки значај у погледу одбране старог моста и града имала је кула - позната под именом Тара или Херцегуша. Лоцирана и грађена тако да би на најефикаснији начин штитила најстарије и најзначајније језгро старог Мостара заједно са мостом као најважнијим објектом овог комплекса, кула је по својој архитектонској концепцији и структури, а нарочито својим обликом, била прилагођена овој функцији као и сви средњовековни објекти ове врсте код нас и у свету. Временом, када су престале потребе за одбраном моста и његовог амбијента, кула је претрпела измене и добила облик свог горњег дела који нам је предат у наслеђе. Наиме, 1821. године горњи део куле првобитно зупчасто завршен, добио је кров покривен каменом плочом.

Када су недавно конзерватори мостарског Завода за заштиту споменика културе приступили радовима на заштити овог историјског објекта, установили су да се испод кровне конструкције куле налазе добро очувани њени првобитни завршни облици у виду зубаца, потпуно истоветни са оваквим елементима на кулама из овог и ранијег времена у многим старим градовима у нашој земљи и Европи.

Ово откриће које се могло очекивати, изазвало је код конзерватора и не само код њих, дилеме у погледу примене конзерваторских интервенција, односно недоумицу: да ли кулу Херцегушу санирати у облику у коме је затечена, или јој вратити првобитни - аутентични изглед.

Познавајући културно-историјску и конзерваторску проблематику мостарских споменика, осећам се побуђеним да изнесем своје мишљење о конзерваторском третману куле Херцегуше, тим пре што је у питању објекат у споменичком комплексу од прворазредне вредности, познат широм света.

Основни принципи и правила у приступу заштити споменика културе који проистичу из опредељења у светској теорији и пракси и из југословенских самоуправних и законских ставова и прописа који се односе на заштиту и проучавање културне баштине, указују на потребу испитивања могућности за враћање споменику првобитних аутентичних својстава. Кад је реч о мостарској кули, мислим да постоје сви услови да се овај принцип адекватно и доследно примени. Ослобођењем првобитних форми и елемената, управо се потенцирају изворна споменичка својства ове грађевине, чиме она више добија на историјској и архитектонској вредности. Не постоје објективни стручни ни научни, па ни било који други, оправдани разлози да се на кули задржава кров као додатак, настао пре 150 година. Већ тада је нарушена њена изворност. Зашто би данас када је научно конзерваторска мисао свуда у свету задоминирала и када је код нас као преовлађујући принцип снажно афирмисана, падали у исту грешку и уместо да споменику враћамо аутентичне елементе, да му задржавамо додатке настале произвољно и неуко, у време када није било услова да се друкчије и разложно размисли. Да је кров, настао 1821. године, од неке архитектонске или естетске вредности, можда би се и могло размислити о његовом задржавању, јер 150 година као историјско раздобље и хронолошка дистанца није за потцењивање. Међутим, кад се има у виду да кров буквално ружи кулу, да је архитектонски деградирала и да је као несрећно настао додатак готово историјски фалсификује и споменички обезбредује, онда не би требало да буде двоумљења око уклањања кровне конструкције, ослобађања постојећих и рестаурације оштећених зупчастих завршетака. На овај начин би кула добила ранија обележја која су јој уклоњена пре правком - захватом који би се могао назвати несвесном девастацијом.

Кула је настала и вековима, све до почетка XIX века, егзистирала као одбрамбени објекат. Као таква је пројектована и грађена. Њен горњи део са зупчастим завршцима који су срећом у великој мери очувани, најзначајније је и најтипичније првобитно одбрамбено обележје. У томе је и њена споменичко-архитектонска суштина, коју смо дужни да чувамо и конзерваторски осмишљавамо.

Архивска, конзерваторска, историјографска и друга истраживања већ сада недвосмислено указују на једино могући првобитни изглед - обелодањен скидањем крова. За сваки случај њих треба продубити



и до краја довести, да би се са потпуном сигурношћу дефинитивно конзерваторско-рестаураторски обликовала на основама поузданих података и на бази егзактне научне конзерваторске методе.

Оно што је битно учинити пре опредељења какав вид интервенција треба применити, јесте обавити широку консултацију најпознатијих и најјеминентнијих стручњака, научника и конзерваторских последника. Мислим да проблем превазилази компетенције мостарских и сарајевских конзерватора, чија су мишљења, изгледа, подељена. Мостарски стари мост са објектима у свом ансамблу је споменик југословенског значаја, па и ширег. Стога сматрам за целисходним организовање југословенског саветовања у Мостару на коме би се овај проблем свестрано размотрио и расветлио, а које би могло да постави неке полазне теоријски и практично аргументоване премисе за решавање сличних питања код споменика изузетног значаја.

Мало је градова код нас који се одликују тако импозантним споменичким фондом као што је Шантићев Мостар. Он је, у истини, град споменик. Утолико је, уопште узевши, питање заштите споменика у овом граду деликатније, сложеније и

одговорније. Треба рећи да су баш у њему, пре више од две деценије, заслугом истакнутог сликара и ентузијасте Мирка Кујачића, постигнути драгоцени резултати, изванредна и непревазиђена искуства на заштити и ревитализацији споменичког наслеђа у оквиру урбанистичке градске структуре. Не би, стога, а ни из других хуманистичких разлога, ваљало да се изневере принципи који су одговорно и консеквентно примењивани при заштити осталих мостарских споменика, у првом реду Старог моста, тог драгуља наше прошлости. Заштитне интервенције на кули Херцегуши или Тарри треба да буду исход удубљеног и простудираног конзерваторског односа према овом споменику и његовој проблематици, који ће се надовезивати на тековине у овом племенитом послу, постигнуте баш у Мостару.

Уверен да овај проблем може бити интересантан за ширу конзерваторску па и другу јавност, и свестан чињенице да би расправа о овом питању била вишенего корисна, изражавам задовољство ако би овај мој напис покренуо слична или супротна размишљања и ако би она нашла место на страницама овога часописа.





# БИБЛИОГРАФИЈА

## ИЗБОР 1975-1977

### К Њ И Г Е

A. Horvat, IZMEDJU GOTIKE I BAROKA - UMJETNOST KONTINENTALNOG DIJELA HRVATSKE OD OKO 1500. DO OKO 1700., Zagreb - Društvo povjesničara umetnosti Hrvatske, 1975., str. 562 + 364 ilustracija.

С. Радојчић, УЗОРИ И ДЕЛА СТАРИХ СРПСКИХ УМЕТНИКА, Београд - Српска књижевна задруга, 1975., стр. 302 + 32 црно-беле репродукције.

С. Мандић, ДРЕВНИК - ЗАПИСИ КОНЗЕРВАТОРА, Београд - Слово љубве, 1975., стр. 175 + 15 црно-белих репродукција и цртежа.

П. Мијовић, М. Ковачевић, ГРАДОВИ И УТВРЂЕЊА У ЦРНОЈ ГОРИ, Београд - Археолошки институт, 1975., стр. 189 + 126 цртежа и LXXI табли.

Ђ. Даничић, РЈЕЧНИК ИЗ КЊИЖЕВНИХ СТАРИНА СРПСКИХ, I, II, III, Београд - Вук Караџић, 1975. (фото-типско издање), стр. 1696.

И. Здравковић, СРЕДЊОВЕКОВНИ ГРАДОВИ И ДВОРЦИ НА КОСОВУ, Београд - Туристичка штампа, 1975., стр. 129 + 36 цртежа и 50 фотоса.

М. Кашанин, СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ, Београд - Просвета, 1975., стр. 516.

Група сарадника, ЗАКОНИК ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА - књ. I - Струшки и Атонски рукопис, Београд - Српска академија наука и уметности, 1975., стр. 272 + 99 табли у боји.

Ј. Ђидак, STUDIJE O "CRKVI BOSANSKOJ" I BOGUMILSTVU, Zagreb, 1975., str. 400 + 6 crno-belih ilustracija.

N. Djurić, J. Glišić, J. Todorović, PRAISTORIJA ROMAЈA, Prizren - Zavod za urbanizam i zaštitu spomenika kulture i prirode i Savez arheoloških društava Jugoslavije - Beograd, 1975., str. 149 + 25 crteža, 77 crno-belih fotosa i 3 mape.

П. Петровић, ПАЛЕОГРАФИЈА РИМСКИХ НАТПИСА У ГОРЊОЈ МЕЗИЈИ, Београд - Археолошки институт, 1975., стр. 171 + 23 табле.

В. Битракова-Грозданова, СТАРОХРИСТИЈАНСКИ СПОМЕНИЦИ ВО ОХРИДСКО, Охрид - Завод за заштита на спомениците на културата и Народен музеј, 1975., стр. 108 + 48 табли и 9 карата (паралелно текст на француском језику).

R. Asunto, TEORIJA O LEPOM U SREDNJEM VEKU, Beograd - Srpska književna zadruga, 1975., str. 256 + 22 crno-bele reprodukcije.

R. Mihaljčić, KRAJ SRPSKOG CARSTVA, Beograd - Srpska književna zadruga, 1975., str. 325 + 25 crteža, 16 crno-belih fotosa i 6 karata.

В. П. Даркевић, СВЕТСКОЕ ИСКУССТВО ВИЗАНТИ - ПРОИЗВЕДЕНИЈА ВИЗАНТИЈСКОГ ХУДОЖЕСТВЕННОГ РЕМЕСЛА В ВОСТОЧНОЈ ЕВРОПЕ X-XIII ВЕКА, Москва - Искусство, 1975., стр. 350 + 420 репродукција у боји, црно-белих репродукција и цртежа.

Г. К. Вагнер, БЕЛОКАМЕННАЈА РЕЗБА ДРЕВНЕГ О СУЗДАЉА, Москва - Искусство, 1975., стр. 181 + 120 црно-белих репродукција и цртежа.

Д. Пантић, Г. Бабић, БОГОРОДИЦА ЉЕВИШКА, Београд - Српска књижевна задруга, 1975., стр. 148, 30 цртежа, 51 репродукција у боји и 30 црно-белих репродукција.

O. Popova, LES MINIATURES RUSSES DU XI<sup>e</sup> AU XV<sup>e</sup> SIÉCLE, Leningrad, 1975., str. 170 + 88 reprodukcija u boji.

Е. Панофски, ИКОНОЛОШКЕ СТУДИЈЕ, Београд - Нолит, 1975., стр. 284 + 173 црно-белих репродукција.

- R.Krauntheimer, EARLY CHRISTIAN AND BYZANTINE ARCHITECTURE, Penguin Books, Baltimore, 1975., str. 575 sa 403 fotografije i crteža u tekstu.
- A.Grabar, LES RÉVÈTEMENTS EN OR ET EN ARGENT DES ICONES BYZANTINES DU MOYEN AGE, Venetiá, 1975.
- R.Yanin, LES EGLISES ET LES MONASTERES DES GRANDS CENTRES BYZANTINES, Paris, 1975.
- L.Hadermann-Misgich, KURBINOVO, LES FRESQUES DE SAINT-GEORGES ET LA PEINTURE BYZANTINE DU XII<sup>e</sup> SIÈCLE, Bruxelles, 1975. - Bibliothèque de Byzantinologie, str. 606 + 75 crteža i 5 tabli u boji i 11 knjiga sa 191 crno-belom reprodukcijom.
- D.Mouriki, LES FRESQUES DE L'ÉGLISE DE SAINT-NICOLAS A PLATSA DU MAGNE, Athènes, 1975. - Edition pour la cinquantenaire de la Banque d'Attique, str. 89 + 5 crteža u tekstu, 25 tabli u boji i 80 reprodukcija u crno-belom.
- N.Šumi, POGLEDI NA SLOVENSKO UMETNOST, Ljubljana - Partizanska knjiga, 1975.
- O.Јовић-Милановић, П.Момировић, ФРУШКО-ГОРСКИ МАНАСТИРИ, Нови Сад - Радивој Ћирпанов, 1975.
- D.Talbot Rajs i dr., RANI SREDNJI VEK, Beograd - Jugoslavija, 1976., str. 360 + 200 reprodukcija u boji i 474 crno-belih slika, crteža, planova i karata.
- V.Кораћ, СТУДЕНИЦА ХВОСТАНСКА, Београд - Институт за историју уметности Филозофског факултета, 1976., стр. 172 и 172 цртежа и црно-белих репродукција.
- С.Фисковић, HVARSKA KATEDRALA, Split - Čakavski sabor, 1976., str. 188 + 48 crno-belih ilustracija i crteža.
- М.Јовановић, СРПСКО СЛИКАРСТВО У ДОБА РОМАНТИЗМА 1848 - 1878, Нови Сад - Матица Српска, 1976., стр. 323 + 8 репродукција у боји и 113 црно-белих.
- Z.Bazen, ISTORIJA SVETSKE SKULPTURE, Beograd - Vuk Karadžić, 1976., str. 459 + 1024 reprodukcija u boji.
- М.Коларић, Д.Павловић, ISTORIJA UMETNOSTI I СПОМЕНИЦИ ЈУГОСЛАВИЈЕ, Beograd, 1976., str. 272 + 52 crno-belih reprodukcija i 1 karta.
- С.Петковић, МАНАСТИР СВЕТА ТРОЈИЦА КОД ПЉЕВЉА, Београд - Институт за историју уметности Филозофског факултета, 1976., стр. 162 + 87 цртежа и 80 црно-белих репродукција.
- Д.Петровић, ДУБРОВАЧКО ОРУЖЈЕ XIV ВЕКА, Beograd - Војни музеј, 1976., стр. 306 + 76 crteža i crno-belih fotosa.
- Р.Самарџић, ПИСЦИ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ, Београд - Прo-света, 1976., стр. 301.
- Р.Васић, УМЕТНИЧКИ ЖИВОТ, knj. 11, Beograd - Fakultet umetnosti, 1976., str. 747 + 19 crno-belih reprodukcija.
- Б.Човић, ОД БУТМИРА ДО ИЛИРА, Сарајево - Веселин Маслеша, библиотека "Културно наслеђе", 1976. стр. 333 + 190 црно-белих репродукција и цртежа.
- Д.Медаковић, ТРАГОМ СРПСКОГ БАРОКА, Нови Сад - Матица Српска, 1976., стр. 315 + 159 црно-белих репродукција.
- Група сарадника, СПОМЕНИЦИ И ГРОБЉА ИЗ РАТОВА СРБИЈЕ 1912-1918., Београд - Београдски графички и издавачки завод, 1976., стр. 192 + 280 црно-белих фотоса и цртежа.
- Ј.Поповић, ЖИТИЈА СВЕТИХ ЗА ЈУНИ И ЈУЛИ (књ. VI и VII), Београд, 1975., за август и септембар (књ. VIII и IX), 1976., и за октобар (књ. X), 1977.
- М.Косорић, КУЛТУРНИ, ЕТНИЧКИ I ХРОНОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ ИЛИРСКИХ НЕКРОПОЛА ПОДРИНЈА, Tuzla - Музеј Istočne Bosne, 1976., str. 90 + XXXV tabli.
- В.Н.Лазарев, НОВОГОРОДСКАЈА ИКОНОПИС, Москва - Искусство, 1976., стр. 44 + 78 табли у боји.
- М.А.Илин, ИСКУСТВО МОСКОВСКОЈ РУСИ ЕПОХИ ФЕОФАНА ГРЕКА И АНДРЕЈА РУБЛЕВА, Москва - Искусство, 1976. стр. 173 + 98 црно-белих репродукција и репродукција у боји.
- А.Grabar, SCULPTURES BYZANTINES DU MOYEN AGE, II, (XI<sup>e</sup> - XIV<sup>e</sup> siècle), Paris, 1976., str. 160 + CXLIV tabli.
- Н.Н.Бусххаузен, DIE MARIENKIRCHE VON APOLLONIA IN ALBANIEN, Wien, 1976., str. 261 + 126 crno-belih ilustracija.
- Ў.Роџић, УМЕТНОСТ НА ПУТЕВИМА ИСКУШЕЊА, Beograd - Mladost, 1976., str. 109 + XXVI tabli.
- Г.И.Вздорнов, ФРЕСКИ ФЕОФАНА ГРЕКА В ЦЕРКВИ СПАСА ПРЕОБРАЖЕНИЈА В НОВОГОРОДЕ - к 600-летију сушествованија фресок 1378-1978., Москва - Искусство, 1976., стр. 289 + 151 репродукција црно-белих и у боји.
- П.Ивић, М. Грковић, ДЕЧАНСКЕ ХРИСОВУЉЕ, Нови Сад - Институт за лингвистику, 1976., стр. 341 + 4 репродукције у боји.

П.Мијовић, ПРЕГЛЕД УМЈЕТНОСТИ ЦРНЕ ГОРЕ - посебан отисак из монографије Црна Гора, Београд, 1976., стр. 369 - 426, + 107 црно-белих репродукција.

П.Петровић, НИШ У АНТИЧКО ДОБА, Ниш - Градина, 1976., стр. 202 + 67 црно-белих репродукција и 2 мапе.

М.Митровић, НОВИЈА АРХИТЕКТУРА БЕОГРАДА, Београд - Југославија, 1975., стр. 139 + 121 црно-белих илустрација.

К.Аmbrozić, MIKELANDJELOV STRAŠNI SUD, Beograd - Vuk Karadžić, 1976., str. 66 + 65 tabli u boji i crno-belih ilustracija.

В.Сињко, ЗЛАТО ЦРНЕ ГОРЕ, Цетиње - Обод, 1976.

Е.Манова, ПРЕДВЕРОЖДЕНСКИ СТЕНОПИСИ ОТ XVI-XVII ВЕК В С, Марица-Софија-Българската Академија на науките, 1977., стр. 63 + 21 црно-белих и колор илустрација.

Ž.Turinski, SLIKARSKA TEHNOLOGIJA, Beograd - Turistička štampa, 1976., str. 157.

Ђ.Бошковић, АРХИТЕКТУРА СРЕДЊЕГ ВЕКА (четврто издање), Београд - Научна књига, 1976., стр. 361 + 467 илустрација.

В.Класенс, Ž.Ruso, BROJGEL NAŠ SAVREMENIK, Beograd - Vuk Karadžić, 1976., str.

F.Boduen, RUBENS I NJEGOVO STOLEĆE, Beograd - Vuk Karadžić i Jugoslovenska revija, 1977., str. 281 + 120 crno-belih reprodukcija i 45 tabli u boji.

Ž.Lekof, SREDNJOVEKOVNA CIVILIZACIJA ZAPADNE EVROPE, Beograd - Jugoslavija, 1977., str. 671 + 246 crno-belih reprodukcija, 84 u boji i 71 karta.

P.Schon, CIVILIZACIJA KLASIČNE EVROPE, Beograd - Jugoslavija, 1977., str. 641 + 264 crno-belih reprodukcija, 8 u boji i 37 karata i planova.

W.Oakeshott, MOZAIČI RIMA OD TREĆEG DO ČETRNAESTOG VEKA, Beograd - Jugoslavija, 1977., str. 341 + 244 crno-belih reprodukcija i 33 u boji.

J.Todorović, PRAISTORIJSKA KARABURMA, II, Beograd - Muzej grada Beograda, 1977., str. 162 + 200 crteža, 30 tabli i 7 karata.

В.Радокјковић, SITNA PLASTIKA U STAROJ SRPSKOJ UMETNOSTI, Beograd - Jugoslavija i Muzej primenjene umetnosti, 1977., str. 55 + 4 reprodukcija u boji i 109 crno-belih reprodukcija.

P.De Paolo, M.Hirmer, Š P A N I J A - UMETNOST RANOG SREDNJEG VEKA, Beograd - Jugoslavija, 1977., str. 200 + 256 crno-belih reprodukcija, 54 u boji, 149 crteža i 4 karte.

V.Haftman, MARC CHAGALL, Beograd - Jugoslavija, 1977., str. 161 + 91 crno-bela reprodukcija i 49 u boji.

G.Subotić, VIZANTIJSKE FRESKE U JUGOSLAVIJI, Beograd - Jugoslavija, 1977., str. 3 + 26 reprodukcija u boji.

С.Ћелић, МАРКО ЧЕЛЕБОНОВИЋ, Београд, САНУ и Југославија, 1977., стр. 123 + 48 црно-белих и 8 репродукција у боји.

М.Коларић, ДЈОРДЈЕ КРСТИЋ, Београд, САНУ и Југославија, 1977., стр. 108 + 48 црно-белих и 8 репродукција у боји.

М.Стефановић, ЂОРЂЕ АНДРЕЈЕВИЋ - КУН, Београд - САНУ и Југославија, 1977., стр. 113 + 47 црно-белих и 8 репродукција у боји.

М.Варјактаревић, ОСНОВИ ОРШТЕ ЕТНОЛОГИЈЕ, Београд - Универзитет у Београду, 1977., стр. 151 + 26 tabli.

Е.Имамовић, АНТИЧКИ КУЛТНИ I VOTIVNI SPOMENICI NA PODRUČJU BOSNE I HERCEGOVINE, Sarajevo - Veselin Masleša (biblioteka Kulturno nasledje), 1977., str. 518 + 277 crteža i fotosa.

М.Кашанин, СЛУЧАЈНА ОТКРИЋА, Нови Сад - Матица Српска, 1977., стр. 144.

Л.Мирковић, МИНИЈАТУРЕ У АНТИФОНАРИМА И ГРАДУАЛИМА МАНАСТИРА СВ. ФРАЊЕ АИСКОГ У ЗАДРУ, Београд - Српска академија наука и уметности и Институт за историју уметности Филозофског факултета, 1977., стр. 92 + XXVII + 82 црно-беле репродукције.

Р.Новковић, ОДАКЛЕ СУ ДОШЛИ СРБИ НА БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО, Београд - Народна књига и Историјски институт у Београду, 1977., стр. 404 + 25 карата.

Л.Вреје, VIZANTIJSKA CIVILIZACIJA, Beograd - Nolit, 1976., str. 550.

Б.Максимовић, ИСТОРИЈА УРБАНИЗМА - Нови век, књ. II, Београд - Издавачко-информативни центар студентата, 1976., стр. 231 + 521 црно-белих репродукција и цртежа.

Б.Богдановић, УРБС - ЛОГОС, ОГЛЕДИ ИЗ СИМБОЛОГИЈЕ ГРАДА, Ниш - Градина, 1976., стр. 183 + 60 илустрација.

Е.Kitzinger, THE ART OF BYZANTIUM AND THE MEDIEVAL WEST, London, Blovmington, 1976.

М.Каплан, LES PROPRIÉTÉS DE LA CAURONNE ET DE L'EGLISE DANS L'EMPIRE BYZANTIN (ve-vie siècle), Université de Paris 1, Paris, 1976., str. 77.





ЗБОРНИЦИ, ЧАСОПИСИ,  
КАТАЛОЗИ

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ, зборник реферата са научног скупа у Крушевцу 1971., издање Одељења за историју уметности Филозофског факултета у Београду и Народног музеја у Крушевцу, Београд 1975. Уредници: Иван Божић и Војислав Ј. Ђурић.

РАШКА БАШТИНА, I, Краљево - Завод за заштиту споменика културе, 1975. Уредник: Радомир Станић.

ЗБОРНИК МУЗЕЈА ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ, 19-20, Београд, 1976. Уредник: Јефта Јефтовић.

ZBORNİK ZAŠTİTE SPOMENİKA KULTURE, knj. XXV, Beograd - izdanje Saveza društava konzervatora Jugoslavije, 1977. Urednik: Jovan Sekulić.

ЗОГРАФ, 6, Београд - Институт за историју уметности Филозофског факултета, 1975., 7, 1976. Уредник: Војислав Ј. Ђурић.

ЗБОРНИК НАРОДНОГ МУЗЕЈА, VIII (посвећен Ђорђу Мано - Зисију), Београд, MCLXXXV. Уредник: Владимир Кондић.

СВЕСКА I и II, Београд - Друштво историчара уметности СР Србије, 1977. Уредник: Бранко Вујовић.

ГРАЂА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ ВОЈВОДИНЕ, VI-VII, Нови Сад - Покрајински завод за заштиту споменика културе, 1976. Уредник: Вукосава Татић.

СИМПОЗИЈУМ СЕОСКИ ДАНИ СРЕТЕНА ВУКОСАВЉЕВИЋА, књ. IV и V, Пријепоље - Заједница основног образовања, 1975. и 1976. Уредник: Петар Влаховић.

ЗБОРНИК РАДОВА НАРОДНОГ МУЗЕЈА, VI, Чачак, 1975. Уредник: Милован Вуловић.

УЖИЧКИ ЗБОРНИК, IV и V, Титово Ужице, 1975. и 1976. Уредници: Живота Марковић и Гојко Шкоро.

UMETNOST, 51-52, Beograd - Turistička štampa, 1977. Urednik: Živojin Turinski.

ДИНКО ДАВИДОВ, ИКОНЕ СРПСКИХ ЗОГРАФА 18 ВЕКА, (каталог изложбе), Београд - Српска академија наука и уметности, 1977. Уредник: Недељко Гвозденовић.

СВЕТИ САВА - споменица поводом 800-годишњице рођења 1175-1975., Београд - Свети архијерејски синод Српске православне цркве, 1977.

ЗБОРНИК ИСТОРИЈСКОГ МУЗЕЈА СРБИЈЕ, 13-14, Београд, 1977. Уредник: ЕдиБ Хасанагић.

ЗБОРНИК ВЛАДИМИРА МОШИНА, Београд - Савез Библиотечких радника Србије, Београд, 1977.

ПРИЛОЗИ ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, ИСТОРИЈУ И ФOL-КЛОП, књ. 42, св. 1-4, Београд - Филолошки факултет, 1976. Уредници: Димитрије Вученов и Мирослав Пантић.

ЗБОРНИК ЗА ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ МАТИЦЕ СРПСКЕ, књ. 11, Нови Сад, 1975., и књ. 12. - 1976. Уредник: Дејан Медаковић.

СТАРИНАР, књ. XXIV-XXV (1973-1974.), Београд - Археолошки институт, 1975., и књ. XXVI (1975), 1976. Уредник: Ђурђе Бошковић.

КУЛТУРНО БЛАГО ПРИЛЕПА - VI - XVII век (каталог изложбе), издање Народног музеја из Прилепа и Народног музеја из Крушевца, Крушевац, 1975. Уредник: Емилија Томић.

ИЗСКУСТВО И КУЛТУРА НА СРЕДНОВЕКОВНАТА БЛГАРСКА ДРЖАВА (каталог изложбе), Софиа, 1976.

ЗЛАТО СКИТА - из музејских ризница СССР-а (каталог изложбе), Београд - Народни музеј, 1977. Уредник: Владимир Кондић.

СРЕДЊОВЕКОВНО СТАКЛО НА БАЛКАНУ (V - XV ВЕК) - зборник радова са међународног симпозијума одржаног у Београду 1974., Београд - Балканолошки институт САНУ, посебна издања, књ. 3, 1975.

КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛИЦА - заштита наслеђа, уређење простора (каталог изложбе), Београд, - Српска академија наука и уметности, 1975.

РИМСКА КЕРАМИКА СИНГИДУНУМА (каталог изложбе), Београд - Музеј града Београда, 1977.

BYZANTINE ICONES OF CYPRUS - BENAKI MUSEUM (каталог изложбе одржане од септембра до новембра 1976.), Athenes, 1976.

XV<sup>e</sup> CONGRES INTERNATIONAL D'ETUDES BYZANTINES - Résumés des communications, III - art et archéologie, Athenes, 1976.

ИСКУСТВО ВИЗАНТИИ В СОБРАНИЈАХ СССР, I (раннехристианское искусство II-IV веков, искусство V-VIII веков и искусство христианского Египта IV - VII веков), II (искусство эпохи иконобачества и искусство IX - XII веков), и III искусство XIII века, Москва, 1977. (каталог изложбе одржане у Москви 1977.).

KUNST DER OSTKIRCHE (Ikonen, Handschriften, Kunstgerate), Wien, 1977. (каталог изложбе одржане у Већу 1977. године).

VARSTVO SPOMENIKOV, XVII-XIX/2, Ljubljana - Zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo, 1975. i XX, 1976.

ПОВЕЉА ОКТОБРА, св. 1-2, Краљево, 1977. Уредник: Јован Марковић.

ACTES DU XIV<sup>e</sup> CONGRES INTERNATIONAL DES ETUDES BYZANTINES, Academiei Republicii Socialiste Rimania, t-III Bucarest, 1976.

ГОДИШЊАК ГРАДА БЕОГРАДА, књ. XXII, Београд - Музеј града Београда, 1975.

НИШКИ ЗБОРНИК, 1, Ниш - Градина, 1975. и 2, 1976.

ГОДИШЊАК ПОМОРСКОГ МУЗЕЈА У КОТОРУ, XXV, Котор, 1977. Уредник: Игњатије Злоковић.

MACEDONIAE ACTA ARCHAEOLOGICA, sv. 3, Prilep - Arheološko društvo na SR Makedonija, 1977. Urednik: Boško Babić.

ETNOLOŠKI PREGLED, 14, Beograd, 1977. (posvećen osamdesetogodišnjici Milovana Gavacija). Urednik: Aleksandra Muraj.

ARHITEKTURA I URBANIZAM, 78-79, Beograd - Savez društava arhitekata Srbije, Urbanistički savez Srbije i Udruženje likovnih umetnika primenjene umetnosti i dizajnera Srbije, 1977. Urednik: Zoran B. Petrović.

ЧОВЕК И ЖИВОТНА СРЕДИНА У СР СРБИЈИ (материјали са научног скупа одржаног 1973. године у Српској академији наука и уметности), Београд - Глас, 1977.

ЗБОРНИК РАДОВА ВИЗАНТОЛОШКОГ ИНСТИТУТА, књ. XVI, Београд, 1976. и књ. XVII, 1976. Уредник: Георгије Острогорски.

ИСТОРИЈСКИ ЧАСОПИС, књ. XXII, Београд - Историјски институт, 1975. и књ. XXIII, 1976. Уредник: Даница Милић.

JUGOSLOVENSKI ISTORIJSKI ČASOPIS, knj. 1-2, Beograd, 1976. Urednik: Radovan Samardžić.

BALCANO SLAVICA, 4, Prilep - Centar za istraživanje na staroslovenskata kultura, 1975. Urednik: Boško Babić.

BALCANICA, godišnjak Medjuakademijskog koordinacionog odboraza balkanologiju Saveta Akademija nauka i umetnosti Balkanološkog instituta, knj. VI, Beograd, 1975. i knj. VII, 1976. Urednik: Vasa Čubrilović.

КЊИГА О СИНТЕЗИ - зборник реферата и дискусија са Симпозијума о синтези, одржаног 1973. године у Врњачкој Бањи, Врњачка Бања - Замак културе, 1975. Уредник: Драгиша Обрадовић.

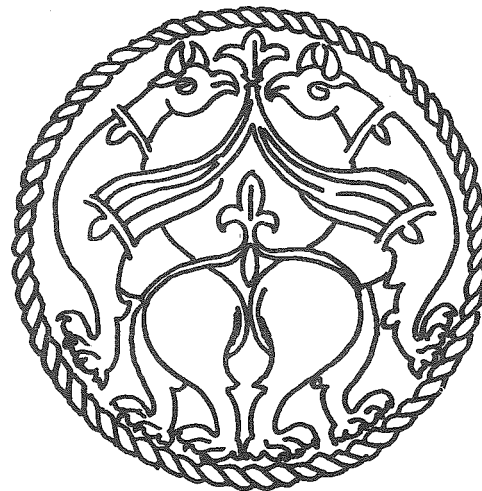
INFORMATIKA MUZEOLOGICA, br. 1-2, Zagreb - Muzejski dokumentacioni centar 1976. i br. 1., 1977.

PRILOZI POVIJESTI UMJETNOSTI U DALMACIJI, br. 20, Split - Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, 1975. Urednik: Cvito Fisković.

КУЛТУРНО БОГАТСТВО ПРИЛЕПА ОД V - XIX ВЕКА (каталог изложбе), Београд - Народни музеј - Прилеп, Народен Музеј, 1976.

СТАРИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ, V, Цетиње - Републички завод за заштиту споменика културе Црне Горе, 1975.

Радомир Станић





стварали у доба романтизма, оним струјањима, етапама и пратећим кретањима којима су истински, својим делом, свесно или несвесно, били опредељени. Издавајући с правом само три личности - Новака Радонића, Стеву Тодоровића и Ђуру Јакшића као ствараоце који су у свом делу досегли јединство садржаја и облика пуног романтичарског схватања, међу којима је Јакшић најаутентичнија фигура, и инсистирајући на раздобљу од 1848. до 1878. у коме преко историјских и стилских координата сагледава распон и збир есенцијалних елемената нашег ликовног романтизма, писац остале сликарске, мање или изразитије даровите, уверљиво и образложено сврстава међу припаднике **б и д е р м а ј е р а**, **н а з а р е н с к о г** сликарства и **п р а т и о ц е** епохе романтизма. Упућен до појединости у живот и делатност сваког уметника из овог круга и наоружан завидним сазнањима у свим компонентама ове историјске и уметничке епохе, не допушта било какве сумње у исправност својих поставки, поготово што их заснива на закључцима проистеклим из одређених свестраних и сваковрсних анализа; превасходно стилских и изражајних.

Разумљиво је што је од свих сликара највећи простор посвећен Н. Радонићу, С. Тодоровићу и Ђ. Јакшићу. Свеће, нестереотипно, понесено и надахнуто исказане су нове мисли и констатације које знатно обогаћују наша научна и културна виђења крупних уметничких личности нашег романтизма. О Ђури Јакшићу и као књижевнику писано је и добро и довољно, али текст посвећен њему као сликару на страницама ове студије је писан са дубоким разумевањем и искреним узбуђењем, бриљантно и готово непоновљиво по тачности тумачења његове вишеслојне и несрећне уметничке личности. По потпуности захватања и осветљења далекосежног културног и уметничког дејства Стеве Тодоровића, поглавље о њему спада међу најснажније и најупечатљивије текстове у нашој савременој историји уметности. Залажући се за нову и објективнију валоризацију дела неких уметника (Мина Караџић - Вукомановић) и доприносићи друштвој и правилнијој атрибуцији неких погрешно приписаних слика, уз богату, акрибичну и исцрпну аргументацију, књига је испуњена новим и адекватнијим решењима која консеквентно прате најсавременију теоретску, естетску и историјско-уметничку научну мисао, Краће оштроумне и ненаметљиве скице бројних сликара, на пример, доносе више него поједине исцрпне монографије о њима.

Својим целином сатканом префињеним стилским ублажавањем, уједначеношћу научне и списатељске вредности **С р п с к о** **с л и к а р с т в о** **у** **д о б а** **р о м а н т и з м а** **1 8 4 8 - 1 8 7 8**, научном и свом културном свету саопштава обиље нових сазнања, доносећи несумњиву радост и узбуђење топле читљивости и широког хуманистичког зрачења. Ово дело је истовремено пу-

ноћом свог садржаја, лепотом и једноставношћу својих порука, дивно охрабрење и подстицај за веровање да ће наша стара уметност преко добрих књига, каква је ова, лакше освајати духовне просторе у нашем читалаштву свих културних и друштвених слојева.“

(Радомир Станић: НОВЕ КЊИГЕ ИЗ ИСТОРИЈЕ И УМЕТНОСТИ, ДЕЛО, бр. 4 (април), Београд, 1977., стр. 115-116),



Павле Мијовић, Мирко Ковачевић

ГРАДОВИ И УТВРЂЕЊА У ЦРНОЈ ГОРИ  
Београд - Улцињ, 1975.



Проучавање наших старих градова и утврђења је једна од најмлађих научних дисциплина. Интересовање за ову врсту културно-историјског наслеђа датира, додуше, одавно, али оно је увек испуњавано успутно, непотпуно и парцијално. Многи хроничари и путописци показивали су своју радозналост за ову врсту баштине и оставили нам драгоцене податке. Међу њима најистакнутије место заузима свакако турски вечити путник и маштар Евлија Челебија који је и поред неких претеривања у описима старих градова, оставио историјски корисне податке.

Прве научно прихватљиве приступе проучавању старих градова и утврђења учинили су историчари који су проучавајући историјске изворе, отпочели, са мање или више успеха да идентификују ове објекте који су се у аутентичним историјским документима под различитим именима спомињали. Њима су се придружили археолози у чијем су истраживачком свету градови и утврђења, нарочито они старији, почели да заузимају одређено место. Тек појавом историчара уметности и архитеката који су се бавили изучавањем уметничких и других творевина прошлости, ови споменички комплекси постали су предмет озбиљнијег и свестранијег испитивања и адекватног проучавања. Међутим, требало је доста времена да прође да би стасали стручњаци и научници чија ће најважнија опредељења у њиховом истраживачком раду управо постати стари градови и утврђења са целовитим и систематским проучавањем на основу теренске документације (геодетске, техничке, фотографске и др.).

У Србији ће у том правцу пионирски кренути страни испитивач наших старина - Александар Дероко, који ће као исход истрајног и мукотрпног теренског рада објавити много цењену, незаобилазну и драгоцену волуменозну књигу СРЕДЊОВЕКОВНИ ГРАДОВИ У СРБИЈИ, ЦРНОЈ ГОРИ И МАКЕДОНИЈИ, Београд 1950. Према са извесним недостацима, ова књига која већ представља библиографску реткост, основно је дело за било какав рад на овој проблематици. По његовом узору, али не и са мање страсти, но, рекло би се, без већих амбиција, архитекта Иван Здравковић ће објавити две књиге о градовима Србије и Косова које представљају збир његових раније публикованих чланака и прилога, произашлих из теренских обилазака средњовековних и турских градова и утврђења у овим областима.

У Црној Гори кастелологијом нико се није целовито и истрајно бавио, нити су градови и утврђења од најстаријих времена посебно обрађивани. Неколико истраживача обзирније су заронили у ово питање, али се њихов напор односио само на поједине споменике ове врсте или групе (П. Ровински, М. Динић, Ђ. Бошковић, В. Кораћ, Б. Вуловић, М. Лутовац, Ђ. Баслер и др.). У већ цитираној Дероковој књизи нашли су своје место најважнији градови ове републике и она је све до сада важила као једини преглед црногорских средњовековних кастела. Стога се, с обзиром на изразитост историјско-географског значаја ове области и с обзиром на чињеницу да су овдашњи градови очувани, било у целини било у рушевинама, у великом броју и из различитих епоха, наметала потреба да се питању истраживања, снимања, изучавања и публикавања црногорских градова и утврђења од најстаријих времена, приступи са научног становишта систематски, целовито и критично уз прикупљање комплетне документације.

Великог и значајног пројекта чији је носилац истакнута научна установа Археолошки институт из Београда, прихватили су се Др Павле Мијових, историчар уметности и мр Мирко Ковачевић, архитекта. Одмах се може рећи да су га, судећи по ономе што нам сугерише њихова књига, успешно извели. Ваља, такође већ на почетку, констативати да смо добили једну комплетну и у нашим приликама ретку књигу која ће, вероватно, по много чему дуго остати непревазиђена. По неким својим одликама она заузима високо место у не баш много богатој издавачкој продукцији ове врсте. Далеко надмашујући својим врлинама неизбежне недостатке и мане, Градови и утврђења у Црној Гори остају као пример и поука како се могу успешно остваривати значајни и капитални задаци у области истраживања, проучавања и публикавања наше културне баштине.

П. Мијовић и М. Ковачевић, који су знатан део својих истраживачких активности везали за испи-

тивање и заштиту крушевачког старог града и по својим објављеним радовима нашој културној јавности познати, сходно својим стручним опредељењима извршили су одговарајућу поделу у обради материјала слојевитог садржаја и широког распона, при чему су на најбољи начин остварили тежњу и принцип комплементарности. Први аутор се прихватио истраживања и проучавања утврђења и градова од најстаријих раздобља до средњег века, уобличавајући читаву материју уопштеним условима. У р б а н и р а з в о ј Ц р н е Г о р е у а н т и ч к о д о б а. У хетерогеном ткиву овог наслеђа истакнуте су поједине споменичке целине које су у оквиру посебних поглавља по први пут исцрпно обрађене и добрим делом потпуно научно размотрене. У групи илирских градина и градова обухваћени су логично систематизовани објекти као што су утврђене пећине - окапнице, кружна илирска утврђења, затим градине - градови у басену Скадарског језера и илирско-хеленистички градови у Приморју. Значајно место заузимају лепо резултати који се односе на опиде и муниципијуме, римске путеве и кастеле. Вредно је истаћи поглавље "Дезурбанизација и појава епископских градова" у коме се од стране аутора исказују занимљива запажања и неки нови погледи на новонастали процес економских и политичких промена у којима су градови и утврђења губили свој првобитни карактер, и значај.

Од почетка до краја спроводиће расправно-студијски поступак, Мијовић је свој текст градио на темељном познавању историјских извора и литературе, солидној теренској обавештености и обилном коришћењу археолошких налаза као незамењивих и често јединих аутентичних извора за многе објекте за које нису очувани други подаци. Коришћење епиграфског изворног материјала у коме је понекад требало тражити једини излаз у датовању па и идентификацији неких објеката, упадљиво је присутно као метод којим је писац показао изврсно познавање ове врсте извора. Комбиновањем методских приступа аутор је пронашао прави пут у осветљавању махом непознатих и до сада непроучених питања, испољавајући понекад смелост у постављању теза за које се чини да нису увек довољно научно аргументоване. Време ће показати у којој мери је Мијовић у праву, али оно што свакако ваља истаћи, а то је да је пред готово сваким, на вглед нерешивим, проблемом пред којим се нашао, аутор показао супериорност, амбициозност па и категоричност, сугеришући нам решења у која смо спремни да верујемо без предходне провере. Кад се једна материја као ова по први пут научно синтетички уобличава, остаје да се запитамо: да ли су преурањени неки закључци и да ли ће их наша научна мисао моћи да прихвати, с обзиром да предходно нису обављене радње које би предочавале нужну поступност и постепеност као незаобилазни научни поступак. Верујући, међутим,



у Мијовића као у једног од најбољих познавалаца црногорске културне и уметничке баштине, чијим се истраживањем и изучавањем дуго година успешно бави и који је многе своје резултате публикавао, склони смо да закључимо да је он један од ретких појединаца који би се с правом могао усудити да на овакав начин приступи обради наслеђа које је предмет ове књиге. Дуготрајна испитивања, пажљива урањања у сложене проблеме, несумњиво широка ерудиција и велико истраживачко искуство чини се да му пружају довољно гаранција да без већег ризика примени овакав начин научне интерпретације. Има много разлога за убеђење у целисходност оваквих примера, јер другачије ћемо тешко ухватити корак са савременим научним токовима у свету. Ништа, наравно, није коначно, дефинитивно, непорециво нити неподложно променама. У овом тренутку већина Мијовићевих судова и поставки је одржива, али виталност науке и њена перспективност управо је у моћи проверавања и ревизије. Будућност и судбина Мијовићевог текста у овој књизи непосредно ће зависити од спремности науке да оцени у којој мери и до којег степена је уздигао наша сазнања о једној проблематици која је доскора била у анонимности и готово потпуно научно неафирмисана. Али ипак највише ће зависити од тога до када ће та сазнања бити прихватљива и одржива. Верујемо да ћемо до тог времена сигурно доста дуго чекати.

Без тешкоћа се може уочити да је удео Мирка Ковачевића у саздавању ове корисне и занимљиве књиге већи од свог коаутора пре свега из разлога што је највећи део архитектонске документације сам прикупио и обрадио и што је његов текст по величини приближно једнак Мијовићевом. То, међутим, не значи да се на основу ових пропорција може судити о овом или оном доприносу, али се несумњиво може тврдити да је ово двојство књизи обезбедило комплетност и, како смо већ рекли, комплементарност.

За разлику од Мијовића, Ковачевић је сасвим другачије приступио свом послу, управо на начин какав се могао најпре очекивати. Он је, наиме, пошавши од већ раније стечених сазнања о средњовековним градовима и утврђењима у Црној Гори, закључио да је од превасходне важности темељно истражити терен ове области, прикупити комплетну документацију, извршити систематизацију објеката и публиковати из у виду грађе (са лапидарном и уједначеном дескрипцијом и избором документације у којој би најзначајније место заузела архитектонска) и опрезно и уздржљиво улазити у неопходна општија разматрања, да би на крају у облику сажетог закључка дао занимљиве есенцијалне поставке о самом бићу црногорских средњовековних градова, појединачно осликано на ранијим сазнањима и његовим новим запажањима.

У уводном делу текста, насловљеног *Средњовековни градови и утврђења у Црној Гори*, М. Ковачевић је истакао један податак који је од посебног значаја. Он се односи на чињеницу да је дугогодишњим теренским истраживањем и проучавањем публикованих материјала састављен "пречишћен списак градова који досеже број од 52 имена". Кад се има у виду да је до сада био познат знатно мањи број средњовековних градова и утврђења, онда произилази закључак да су изузетно драгоцени резултати то што је аутор успео да пронађе, убицира и идентификује до сада непознате или сасвим мало познате одбрамбено-архитектонске објекте средњег века у Црној Гори. Како већина градова није била на одговарајући и савремени начин документована, а поготово архитектонски снимљена, то се може схватити какав је обиман, напоран и сложен посао чекао писца. Зато је право задовољство имати књигу у рукама, илустровану лепо ретким и уједначено обрађеним плановима, цртежима, скицама, гравирама, картама, јасним фотосима и другим документима до којих су оба аутора дошла. Документација коју ова технички лепо уређена књига садржи, представља њену изузетну вредност и даје јој једну посебну димензију.

Захватајући све градове и утврђења и доносећи њихове описе појединачно по азбучном реду, аутор је, где је то год било могуће, улазио у историографске проблеме, али не упуштајући се ни у каква расправљања, као што то зна да чини други писац. У случајевима градова који су археолошки истраживани (Улцињ, Котор, Будва, Рибница, Херцег Нови), а поједини и публиковани (Бар), М. Ковачевић је применио поступак пуног поштовања резултата до којих су дошли носиоци тих истраживања, не упуштајући се у разматрање појединих спорних питања, које се ипак могло очекивати.

У поглављу *Општа разматрања*, у коме су учињени обзирни покушаји уопштавања, поред прегледа важнијих историјских збивања у старом и средњем веку на територији Црне Горе, дотакнута су нека битна питања као што је оружје којесе употребљавало при одбрани градова, затим структура плана и детаљи одбрамбене архитектуре, материјала и конструкција, географски и стратешки распоред градова и комуникација. Запажања која су у расветљавању ових питања изнета резултат су неких нових погледа и сазнања до којих је аутор дошао. Занимљиво је обрађен проблем поделе градова који су сврстани у три основне групе. Прву сачињавају велики градови у Приморју са састановиштвом које је штићено утврђеним обимним зидом. У другу групу спадају градови са војном посадом и станом феудалца, а трећу припадају утврђени манастирски комплекси. Свака од ових

група има посебне специфичности на којима се писац појединачно задржава,

Писан са мање научних претензија, али са ванредним познавањем материје, како у целини тако и у појединостима, Ковачевићев текст, односно његов део књиге, лакше ће да кореспондира са ширим кругом читалаца од Мијовићевог. Макар колико по концепцији стајали у очевидном расконару један према другом и тако доприносили извесној неуједначености књиге, оба текста се одликују самосвојношћу и посебношћу. Стога су остале присутне две целине уместо једног кохерентнијег корпуса. Без обзира на та својства и хетерогености коју срећно знатно ублажава јединствено обрађена документација, дело ГРАДОВИ И УТВРБЕЊА У ЦРНОЈ ГОРИ можемо уврстити међу значајнија остварења. Књига ће задовољити многоструке потребе, а својом појавом мораће да покрене на размисљање институције одговорне за споменике културе и њихову научну и друштвену афирмацију. Ако постане подстицај за напоре и подухвате сличне врсте, онда ће тиме сасвим испунити своју потпуну хуманистичку улогу и извршити праву и истинску мисију.

Радомир Станић



Д.Т.Рајс и други

RANI SREDNJI VEK,  
"Југославија", Београд 1976.



Досадашња наша сазнања о историји и уметности Европе у првом миленијуму наше ере стицана су преко непотпуних приручних прегледа, енциклопедијских едисија или преко појединих некомплектних општих историја и историја уметности. Како су ова издања често настајала на основама научно превазиђених становишта, нисмо могли да будемо задовољни степеном наше обавештености о свим важнијим историјским и уметничким токовима Европе у периоду када су се рађале нове културе настанком хришћанског света. Оскудна и застарела литература на нашем језику могла нас је само донекле увести у богат и слојевит свет уметности и цивилизације великих народа. Она

нас, међутим, никако није могла обогатити савременим знањима о новим исходима научних истраживања која су бацила сасвим нову светлост на поједине историјско-уметничке целине. Богата и разграната издавачка продукција у страним земљама која се бави питањима развоја културе и уметности Европе и света и која је обелоданила већи број општих и целовитих синтеза о укупности историјско-уметничких токова, омогућавала нам је да своја знања проширимо и продубимо у мери у којој то захтевају потребе савремене образованости.

Једна од таквих монументалних и сјајних књига те продукције јесте дело четрнаест еминентних и истакнутих научника који делују на енглеским, америчким и аустријским универзитетима. Дело је под насловом THE DARK AGES у издању познате лондонске издавачке куће Thames and Hudson објављено 1965. године. Уочавајући значај појаве овог дела и његову изванредну комуникативност, односно драгоценост његовог хуманистичког дејства, београдски издавачки завод "Југославија", који се већ годинама успешно бави публикувањем књига из области уметности и културе, подухватио се племените и свестрано целисходне идеје да ово дело изда на српско-хрватском језику. Подухват је више него успешно остварио. Подарио нам је грандиозну књигу с којом се може поносити.

Замишљена као зборник студија писаних пером већма компетентних познаваоца историје, уметности и културе појединих народа и заснованих на најновијим резултатима истраживања и научних проучавања, књига је срећно избегла ризик хетерогености. Већ самим својим концептом ово издање је било пред авантуром да се разгради на посебности метода, стила и израза и да се на тај начин добије вишетласје без праве резонанце. Међутим, супротно таквом исходу карактеристичном за многе сличне подухвате, добијена је једна кохерентна и комплементарна целина која својим јединством, вишестраном уједначеношћу и сугестивношћу стиче свој основни квалитет.

Подељена у четири основна поглавља: ИСТОК, ВИЗАНТИЈА, СЕОБЕ И НАСЕЉАВАЊА И НОВА ЕВРОПА, "Рани срећи век" је обухватио све главне историјске и културне токове раздобља од IV до X века у Европи, обезбедивши нам комплетан приказ. У својој сјајној уводној студији МИТ О "МРАЧНОМ ДОБУ" Давид Талбот Рајс објаснио је основне поставке књиге и изложио на сажет начин идеје и резултате њених аутора.

Поглавље ИСТОК представља ретко занимљиву целину. У њему су, поред осталог, дошли до изражаја сасвим нови научни погледи, проистекли из резултата истраживања која су предузета у послератном периоду. Значајно место дато је историји и уметности Персије, на чијем је тлу у до-

ба снажно организованог и дуготрајног царства којим је дуго владала сасанидска династија, израсла једна сасвим особена и необична култура и уметност. Уметност Сасанидског царства које је дуго одолевало нападима Рима и Византије, извршила је изузетно снажан утицај на уметност Византије и исламског света, а преко њих и на европску цивилизацију.

Познато је да су области Србије и Палестине биле исходишта првих идеолошких поставки хришћанства и да је на овом простору уметност хришћанства оствила своје прве велике почетке. У историји уметности ова територија има посебан значај. На њој су се рађале многе идеје нарочито иконографског карактера, које су уграђене у биће хришћанске уметности из које су се преносиле на уметност Византије, а преко ње и на уметност средњовековне српске државе. Најзад, на овом тлу своје рађање доживела је исламска уметност: ту су, на пример, настале прве нефигуралне сликане декорације у џамијама.

Јерменија, као специфична област која је имала у уметности Византије значајан удео, и Грузија, чије су уметничке ризнице још делом остале неоткривене и неистражене, у овој књизи су заузеле одговарајуће место. Студиозном обрадом у тексту ИЗМЕЂУ ИСТОКА И ЗАПАДА (Јерменија и њена подељена историја) успостављена је јасна слика о томе колико су ове земље, иако у политичком погледу од секундарног значаја, допринеле утемељењу оних уметничких светова из којих ће се развити разнородни правци и схватања, стално обогаћивана новим тековинама у раздобљима која су долазила.

Две врсне студије ("Наследница Рима" од Сугила Мангоа "и "Тврђава Хришћанства" од Ј.М.Нусеја) посвећене су Византији и њеној уметности, која нам је понајвоље позната, с обзиром да је наша средњовековна култура и уметност припадала овој сфери. Међутим, оно што ваља истаћи јесте чињеница да је и једном и другом аутору пошло за руком да нам надахнуто, широким замахом, веома обавештено и уверљиво саопште своје сигурне погледе на генезу византијске уметности, њен карактер и на узајамне везе са културом Словена, који су, црећи сокове византијске дуговечне цивилизације и уметности, успели да створе своја самосвојна и особена уметничка дела. Зналачки је указано на значај Цариграда као средишта најнапредније и најразвијеније цивилизације на свету у раздобљу између пада Рима (410) и 1000 године "коме се сва остала Европа стално изнова окретала", као што је и веома амбициозно и прегледно, на лапидаран начин, осликан драматични развојни пут наследнице Рима.

Велика кретања и померања народа од средине првог миленијума имала су далекосежне последице, како у политичком тако и у уметничком погледу. Разни народи, који су се бујичаво сливали у Европу, доносили су собом својеврсну културу и уме-

тност, чије одлике наука данас, углавном, зна. Њени утицаји на уметност народа дубљих и слојевитијих културних традиција у овој књизи су у глобалним цртама осветљени. Оно што су Скити, Сармати, Готи, Остроготи, Лонгобарди и други од свог наслеђа оставили, предмет је интензивних научних проучавања и истраживања историчара и археолога. Текстови посвећени овој проблематици препуни су нових опажања и до сада мало познатих података, који представљају истински допринос савременој научној мисли. Словени као последњи народ који је населио Балкан и источне делове средње Европе, дугују Византији за многе тековине, али су, што можда није довољно наглашено, очували своју оригиналност и аутентичност.

Дело "Рани средњи век" изненађује богатством појединих култура. Нама су, на пример, само донекле познате необичне творевине појединих народа. Али, слободно се може рећи, да су југословенски љубитељи уметности и старина сасвим мало знали о културама на западу и северу Европе као што су културе: Нортумбије, Марције, Весекса па и Викинга.

Ове културе, свака на свој начин, имале су запажене одјеке у каснијим развојима уметности суседних области. Од њих нису биле имуне, на пример, велике тековине каролинског уметничког света, а познија уметност Британије дуго ће остати под утицајем викиншког израза, а да не говоримо какав ће печат он оставити на културу Скандинавије.

Последње поглавље књиге бави се историјом и уметношћу Франачког царства и временом Карла Великог када ће се успоставити равнотежа и стабилност у Европи на основама феудалног друштвеног поретка и хришћанства. Гашењем каролиншке лозе и доласком отонских царева, завршава се једна велика епоха западно-европске културе, која се у много чему разликовала од византијске.

Поред бриљантних текстова, преведених од стране Олге Шафарик, изузетну вредност књиге "Рани средњи век" представљају илустрације. На преко 350 страна необично великог формата, смештено је близу 700 илустрација које чине 200 слика у боји и близу 500 црно-белих слика, цртежа, планова, географских карата, генеалогских и хронолошких табела. Обогаћена је одабраном библиографијом, а у циљу лакше и једноставније употребе, допуњена је индексом имена и појмова. Ово репрезентативно и комплетно издање свим својим квалитетима могло би да буде подстицај другим нашим издавачким кућама, од којих се очекује значајнији удео у објављивању истакнутих дела хуманистичких наука.

Радомир Станић

# ПРЕГЛЕД ЧАСОПИСА

ЗБОРНИК НАРОДНОГ МУЗЕЈА, VIII,  
БЕОГРАД MSMLXXV

Најновији број Зборника Народного музеја у Београду посвећен је Ђорђу Мано-Зисију поводом његове 75-годишњице живота и 50-годишњице рада. На близу 700 страница Зборник доноси велики број расправа, чланака и прилога: Нада Радовановић, Библиографија проф. Ђорђа Мано-Зисија; Радован Галовић, Неолитска ритуална група из Смедеревске Паланке; Војислав Трбуховић, Неколико напомена о налазу из тумула Мала груда у Тиватском пољу; Милутин Гарашанин, Још један прилог проблему веза Егеје и средње Европе у бронзано доба; Драга Гарашанин, Бронзано доба и прелаз у гвоздено доба у источном делу Југославије; Растко Рашајски, Средно укупаване керамике у некрополи на Ату крај Вршца; Борислав Јовановић, Филибарски налит у кнежевским гробовима Новог Пазара и Атенице; Растко Васић, Пробивени појас из Музеја Бенаки; Јован Тодоровић, Кимбри у земљи Скордиска; Фанула Папазоглу, Једно непостојеће име: МНКОС; Петар Поповић, Налаз римских денара из Текије; Adolf Greifenhagen, Zu den Lampen mit Gladiatorenhelm; Francois Braemer, Remarques préliminaires sur l'utilisation des marbres statuariers d'origine régionale dans les pays danubiens à l'époque romaine; Alexandra Dimitrova, Magische Gemmen aus Thrakien und Mösien in der Römerzeit; Слободан Душанић, две римске стеле из Србије; Akos Kiss, Quelques traits de l'art en Pannonie; Nenad Cambi, Dvije antičke glave iz Epidaura; András Mócsy, Eine Gruppe von Marmorstellen in Westpannonien; Mladen Nikolanci, Dva spomenika iz Salone; Драгослав Срејовић, Гробнице Аурелије Максимине и Паноније Мондране у Коминана (Муниципалитет С); James Wiseman, A new Museum in Macedonia; Александрина Цермановић - Кузмановић, Налаз тере сигилате из Текије; Paul - Albert Février, Baptistère et ville; Милоје Р. Васић, Налаз римских сребрних таџира из Ниша; М.М. Кобилина, Керамическиј комплекс из Фанагорије; Александар Јовановић, Крстобразне фибуле из античке збирке Народного музеја у Нишу; Милка Чанак-Медић, Четворолисни капители из Гамзиграда; Дује Рендић-Миоћевић, O Solinskom baptisterijalnom kompleksu CATECHUMENUM ILLI CONSIGNA-

TORIUM?; Паола Корошец, Етнички проблем гроба из Гојаче - Морлек у Словенији; Ирма Чреношник, Налази керамике у облику котлова на нашој територији; Гордана Марјановић-Вујовић, Словенски чешањ из Београда; Klaus Wessel, Kronhaube und Kronhelm; Radivoje Ljubinković, Encore sur l'identité de Joseph le nouveau confesseur du Synodicon de l'empereur Bogil; Светозар Душанић, Прилог сфрагистици Охридске архиепископије; Војислав Ј. Ђурић, Полошко - Хиландарски метох и Драгушинова гробница; Василиј Пуцко, Икона Богоматери Агиосоритисси; Љубомир Недељковић, Сувладарски новци српских средњовековних владара; Јованка Максимовић, Студије о Мирослављевом јеванђељу. IV Византијски елементи у иницијалима Мирослављевог јеванђеља; Мирјана Ђорговић-Љубинковић, Естергонски западни портал и Студеница; Ђурђе Бошковић, O једном рељефу са натписом са Ђурђевић Ступова у Будимљу; Нада Антић-Комненовић, Остаци фресака у кули кнеза Лазара; Шефик Бешлагић, Некропола дробњачке властеле у Пошћењу; Јелица Илић, Црквица кучавска - Трагом средњовековне повеље; Giuseppe Bovini, Note sui frammenti d'una stoffa ricamata d'età altomedioevale ora nel Museo Nazionale di Ravenna; Мара Харисијадис, Српски владари и архиепископи средњег века у Цариграду и Nikeји; Верена Хан, Ретки примерак муранског стакла из XVI века откривен на београдској тврђави; Мирјана Татић-Ђурић, Икона св. Тројице са потписом сликара Јована; Петар Мировић, O минијатурама грешног Леонтија; Нада Тодоровић, Пожаревачки мир, 1718, у литератури, граври и медаљерству; Радмила Михаиловић, Портрети старих мајстора и Јован Поповић; Павле Васић, Новак Радоњић и реалистичке тежње његовог доба; Никола Кусовац, O односу сликара Новака Радоњића и Ђуре Јакшића; Вања Краут, Неки нови подаци из живота и рада сликара Јована Исаиловића Млађег; Миодраг Коларич, У потрази за изгубљеним именима. И. Димитрије Андрејевић, сликар; Катарина Павловић, Прва ликовна манифестација југословенских уметника у иностранству; Krupo Prijatelj, Hvarski inicijali fra Bone Razmirovića; Cvito Fisković, Slike Liberala Cozza u Splitu i Hvaru; Robert W. Erich, A Note on the Interpretation of Defensive Ditches; Персида Томић, Антропоморфни лик у народној уметности СР Србије; Иван Здравковић, Законодавство које омогућаје изградњу и одржавање дворца и замака у СФР Југославији; Добрила Гај-Поповић, Почети формирања нумизматичке збирке Народного музеја у Београду; Миловоје Величковић, Народни музеј за време управе Михаила Валтровића (1881-1905.); Александар Стојковић, Из конзерваторске праксе III. Чишћење металног новца на терену; Гордана Томић, Будућност комплексних музеја у светлости савремене музеологије и Владимир Поповић, Облици контакта са публиком.

Главни и одговорни уредник: Владимир Кондић.



РАШКА БАШТИНА, 1, Краљево -  
Завод за заштиту споменика културе,  
1975.

Обележавајући десетогодишњицу свог рада, Завод за заштиту споменика културе из Краљева покренуо је ову публикацију, чија је појава указала на нове садржajне и ликовно-техничке могућности едисија ове врсте. У свом првом броју РАШКА БАШТИНА објављује следеће радове: Чланци и расправе Ђурђе Бошковић, Осврт на неке карактеристике регионалног просторног планирања споменика на територији средњовековне Рашке; Војислав Ј. Ђурић, Милешевци и дрински тип цркве; Светозар Радојчић, Одјек Песме над песмама у српској уметности XIII века; Војислав Кораћ, Место Придворце у рашкој архитектури; Гордана Бабић, Циклус Христовог детињства у пределу с хумкама на фресци у Грацу; Владислав Ристић, O живопису цркве св. Стефана у Крушевцу; Милорад Михаиловић, Зидна декорација новопавлицке цркве; Милка Чанак-Медић, Манастир Тројица под Овчаром; Радомир Станић, Зидно сликарство цркве манастира Црне Реке; Здравко Кајмаковић, Георгије Митрофановић и кир Георгије; Слободан Ђорђевић, Хамам у Новом Пазару; Обренија Вукадин, Археолошка истраживања у Старој Павлици; Јован Нешковић, Ђурђеви Ступови у Расу; Антица Павловић, Јавни споменици посвећени народноослободилачкој борби.

Прилози, грађа и извештаји Радослав Прокић, Римске терме у Чачку; Михаило Зотовић, Антички споменици и предмети са локалитета Колуврата код Пријепоља; Душица Мишић-Обренија Вукадин - Слободан Ђорђевић; Средњовековни град Сталаћ; Доброслав Павловић, Прилог проучавању сликаних декорација фасада српских средњовековних цркава са подручја Западне Мораве; Бранка Павић-Баста, Црква св. Николе у Палежу; Слободан Ненадовић, Сеоска архитектура која нестаје. Забелешка из села Граца; Мирјана Шаkota, Хаши Рувим у Студеници; Добрила Гај-Поповић, Остава новца у Куманици; Миодраг Јовановић, Цртежи српских романтичара; Надежда Пешић-Максимовић, Појединци, покретачи стварања средишта у селима Ужичке Црне горе; Бранко Вујовић, Царске двери Војводе Молера; Мирко Ковачевић, Конзерваторско-рестаураторски радови на цркви манастира Лепенца у Расини; Марија Доманет, Чардак кнеза Милоша у Горњој Добрињи; Радмила Павићевић-Поповић, Натписи на сеоским кућама у околини Чачка и Горњег Милановца; Бранислав Живковић, Конзерваторски радови на живопису манастира Жиче; Владимир Бргуљан, Први општи правни акти из области заштите споменика културе у социјалистичкој Југославији; Иван Здравковић, Први покушаји стварања конзерваторске службе у Србији и РАДОМИР СТАНИЋ, Делатност Завода за заштиту споменика културе у Краљеву од 1965. до 1975. године.

Уредник: Радомир Станић

PRILOZI POVIJESTI UMJETNOSTI U DALMACIJI, broj 20, Split - Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, 1975.

Kao jedan od retkih godišnjaka iz oblasti zaštite spomenika koji vrlo редовно излазе, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji" u свом 20. броју доноси следеће прилоге: N. Petrić, O gradu Hvaru u kasnoj antici; C. Fisković, Trogiriska romantička Gospa; I. Babić, Anžuvinski grbovi u Trogiru i Šibeniku; V. Sokol, Stećci na Ivinju kraj Šibenika; D. Kečkemet, Prilog djelima mletačkog kipara Nikole Dente; C. Fisković - B. Zelić - Vučan, O poliptihu Blaža Jurjeva u Trogiru; M. Popović, Obnova gotičke kuće na trgu sv. Duha u Hvaru; K. Cicarelli, Poliptih iz kruga silkara Dujma Vuškovića; D. Domančić, Slike Vittorea Crivellija u Dalmaciji; A. Marham - Schulz, O Lastovcima ljevačima topova i zvona u Poljskoj; D. Diana, Crkva Gospina Uznesenja u Kaštel Lukšiću i okviri antependija njenih oltara; D. Domančić, Barokni oltar Piera Coste u hvarskoj stolnici; S. Piplović, Garanjinov ljetnikovac u Divuljama i N. Božanić-Bezić, Majstori od IX do XIX st. u Dalmaciji - IV.

Urednik: Cvito Fisković.

СТАРИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ, V, Цетиње - Републички завод за заштиту споменика културе Црне Горе, 1975.

После скоро десетгодишње паузе појавио се најновији, пети број годишњака Републичког завода за заштиту споменика културе Црне Горе, који доноси следеће радове: Војислав Ј. Ђурић, О конзервацији и реставрацији фресака у малој цркви манастира Савине; Ристо Ј. Драгићевић, Црногорска војна музика (1871. - 1916.); Шефик Бешлагич, Стејци у Пиви; Јевто М. Миловић, Још нешто о Његошу у слици и ријечи; Драгоје Живковић, Тајно преносење моштију светог Петра Цетињског почетком 1916. године; Мирко Ковачевић, Где се налазио OBOLON попа Дукљанина; Марко Кажич, Турски фермани и наши културно-историјски споменици; Василије Лукић, Пречиста Крајнска и њен оснивач Јован Владимир у свјетлости историјских чињеница; Ристо Драгићевић, Подизање зграде руског посланства на Цетињу; Павле Ђоновић, Заоставштина сездара Ђука Средановића; Слободан Раичевић, Црква св. Николе и сте-

ћици у Грахову; Чедомир Мирковић, Метални налаз из илirisке хумке у целу Лушцу код Иванграда; Илија Пушић, Прероманска декоративна пластика на Отоку - Бока Которска; Војислав Никчевић, Функција "Већег гувна" у структури Његошева Горског вијенца; Наталија Бојевић-Вулековић; "Нота од дуга" и крст протопопа Тодора Пламенца; Шефик Бешлагич, Епитаф босанцимом у Перасту; Јанко Лопичић, Његошево Лесендро и Љубомир Каписода, Влашка Црква.

Одговорни уредник: Љубомир Каписода.

ЗБОРНИК ЗА ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ, број 12, Нови Сад - Матица Српска, 1976.

Наш несумњиво најкомплетнији и најугледнији часопис - годишњак за ликовне уметности, који у издању Матице Српске од 1965. године редовно излази и успева да одржи свој ниво и да очува првобитну концепцију, у свом дванаестом најновијем броју доноси обимне занимљивих и вредних расправа и прилога из пера врло познатих и цењених сарадника.

Расправе: Светозар Радојчић, О времену стварања српске монументалне уметности; Војислав Кораћ, Порекло утврђења манастира Студенице; Марица Шупут, Пластични украс у градитељским делима краља Милутина; Јованка Максимовић, Четворојеванђеље Старчеве Горице; Бранка Кнежевић, Стара црква у бањи Јошаници; Андреј Андрејевић, Претварање цркава у џамије; Сретен Петковић, Порекло илустрација у штампаним књигама Божицара Вуковића; Слободан Раичевић, Црква у Драговићима код Никшића и њене зидне слике; Војислав Матић, Стара црква манастира Ковиља; Миодраг Јовановић, Српски сликари у Италији у XIX веку; и Борис Петковски, Социјални мотиви у стваралаштву Николе Мартиноског до 1941.

Прилози: Мара Харисијадис, Апостол бр. 47 у Вуковој рукописној збирци у Берлину; Цвиго Фисковић, Забат табернакула Николе Фирентинца у Шибенику; Круно Пријатељ, Бишење уз слике Ђиrolама и Франческа да Сантакроче у Кварнеру и Истри; Jasminka de Luigi - Romiglas, Federico Benkovich scrive a Rosalba Carriera; Павле Васић, Цртеж Јакова Орфелина за Историју Јована Рајића; Дејан Медаковић, О Емилијану Јосимовићу; Вања Краут, Два документа о новијем српском сликарству; Драгутин Тошић, Плакат и срећка I Југословенске уметничке изложбе; Геролд Ивановић Вадорнов, Материјали дља биографији Н. Л. Окунева и Љубомир Никић, Прилози и грађа о Петру Убавкићу.

Главни уредник: Дејан Медаковић

ГРАЂА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ ВОЈВОДИНЕ, VI-VII, Нови Сад, Покрајински завод за заштиту споменика културе, 1976.

Зборник радова Покрајинског завода за заштиту споменика културе Војводине у Новом Саду својим последним двобројем потврђује се као публикација из области конзерваторства која је на свој начин уређена и која доноси врло разноврсне материјале, необично значајне за познавање и проучавање војвођанске културне баштине. Прeko не се може успоставити доста потпуна слика о интензивној активности не само Завода, већ и других чинилаца, који улажу велике напоре не само у заштити, већ посебно у истраживање и проучавање културног наслеђа.

Археологија: Предраг Медовић, Неолитско насеље "Брза врба" код Ковина; Олга Брукнер, Vicus и villa rustica у пограничној зони панонског лимеса између CUSUM-a и BONONIA-e; Велика Даутова-Рушевљан, Римски новац са археолошких ископавања на локалитету Думбово код Беочина; Sándor Bökönyi, Остаци животинских костију у Думбову - локалитет у Фрушкој Гори из римског царског периода.

Архитектура и сликарство: Миомир Петровић, Вршачка кула; Војислав Матић, Манастир Обед; Слободан Јовановић, Заштита градитељског наслеђа у урбаним структурама Војводине; Бела Дуранци, Архитектуре сецесије у Војводини; Оливера Милановић-Јовић, Антипедиј из 1747. године у римокатоличкој цркви у Соту; Оливера Милановић-Јовић, РАдови бечкеречке сликарске породице Половић у цркви у Врањеви; Мирјана Лесек, О аутору иконостаса цркве св. Гаврила у Лаћарку; Оливера Милановић-Јовић, Из сликарства и примењене уметности у Банату.

Етнологија: Нада Вулетић, Сава Стражештеров, Миомир Петровић, Три сеоске куће у Војводини; Нада Вулетић, Бунари у Владимировцу.

Историја: Оливера Милановић-Јовић, Гроб градитеља Петроварадинске тврђаве Михаела де Вамберга; Јован Мачек, Грађа за објекте на Тргу братства и јединства у Сомбору; Јован Мачек, Подизање и чување споменика народноослободилачког рата на територији Војводине.

Конзервација споменика културе: Софија Недвидек, Конзервација и почетни радови на презентацији локалитета "Градина" - манастирски комплекс "Домбо" у Новом Раковцу; Софија Недвидек, Реставрација цркве манастира Месић; Јован Севдић, Конзервација, реставрација и презентација иконостаса Теодора Крачуновића и зидних слика Григорија Опшића Чалманског у цркви у Сусеку; Стерјос Арбанитидис и Петар Балабановић, Манастир Крушедол; Милан Улић, Конзерваторско-реставраторски радови на трима сликама на платну из римокатоличке жупне цркве Јурја у Петроварадину.



К њ и ж е в н о - а р х и в с к и  
с п о м е н и ц и : Петар Мокировић,  
Два значајна српска рукописа из поло-  
вине XVI века.

П о п и с з а ш т и ђ е н и х с п о -  
м е н и к а : Мирјана Гуцу, Попис зашт-  
тићених споменика културе у САП Војво-  
дини, 1947-1973.

С р е м с к и К а р л о в ц и , С а б -  
о р н а ц р к в а : Павле Васић,  
Архитектура саборне цркве у Сремским  
Карловцима; Оливера Милановић-Јовић,  
Сликарски иконостас цркве Светог Николе  
у Сремским Карловцима; Мирјана Лесек,  
Резбарија иконостаса саборне цркве у  
Сремским Карловцима; Љубомир Вујакија,  
Из инвентара сремскокарловачке саборне  
цркве; Никола Кусовац, Слике Паје Јова-  
новића у цркви св. Николе у Сремским  
Карловцима и Богдан Ковачевић, Конзер-  
вација и реставрација иконостаса сабо-  
рне цркве у Сремским Карловцима.

Г л а в н и и о д г о в о р н и у р е д н и к : В у к о с а в а  
Т а т и ћ .

З О Г Р А Ф , б р о ј 7 , Б е о г р а д , 1977.  
с т р . 102 + 100 ц р н о - б е л и х р е п р о д у -  
к ц и ј а ц р т е ж а и 1 к о л о р р е п р о д у к ц и ј а .

У р е д н и к : В о ј и с л а в Ј . Ђ у р и ћ

У г л е д н и и и с т а к н у т и ч а с о п и с з а с р е д њ о -  
"ековну уметност који издаје Институт  
за историју уметности у Београду, сво-  
јим садржајем и изванредним ликовно-  
техничким решењем све се више потврђује  
као најбоља публикација ове врсте код  
нас. После извесне кризе у коју је пре  
неколико година запао, З о г р а ф  
је успео да окупи знатан број еминен-  
тних сарадника из редова домаћих и ст-  
раних историчара уметности и других  
истраживача, који су својим занимљивим  
и квалитетним прилозима у великој мери  
подigli научни ниво часописа.

П р а т е њ и п е р и о д и ч н у н а у ч н у п р о д у к ц и ј у  
ове врсте у свету, може се, судећи пре-  
ма садржају последњих неколико бројева,  
закључити да се З о г р а ф све ви-  
ше сврстава међу најбоље едиције у об-  
ласти средњовековне уметности и да се  
налази на најбољем путу да за кратко  
време заузме једно од водећих места.

Н а ј н о в и ј и б р о ј д о н о с и о б и њ е и н т е р е с а н -  
т н и х п р и л о г а :

Ч л а н ц и : Lydie Hadermann-Misguich,  
Une longue tradition byzantine. La dé-  
coration extérieure des église; Војислав  
Кораћ, Белешка о начину рада византиј-  
ских клесара у XI веку; Павел А. Рапо-  
порт, Мистиславов храм во Владимире-Во-  
линском; Гордана Бабић, О Преполовљењу  
празника; Светозар Радојчић, Злато у  
српској уметности XIII века; Марица Шу-  
пут, Византијски рељефи са пастом из  
XIII и XIV века; Slobodan Ćurčić, Two  
Examples of Local Building Workshops in  
Fourteenth-Century Serbia; Сотирис К.  
Кисас; О времену настанка фресака у цр-

кви Светих апостола у Солуну; Смиљка Га-  
белић, Четири фреске из циклуса арханг-  
ђела Михаила у Лесново; Christofer Wa-  
lter, The Portrait of Jakov of Serres  
in London. Additional 39626; Andreas  
Xungoropoulos, La personification d'avril  
dans un manuscrit grec d'Ohrid; Иванка  
Николајевић, Минијатура Благовести у  
Хваловом зборнику; Аника Сковеран, Вој-  
вода Божидар Вуковић - Dionisio della  
Vecchia, гасталд Братства св. Ђорђа гр-  
чког у Венецији.

С в е д о ч а н с т в а : Војислав Ко-  
раћ, Цртеж манастира Студенице.

И з л о ж б е : Десанка Милошевић, Из-  
ложба Уметност Византије из збирки Со-  
вјетског Савеза.

К њ и г е : Љубомир Максимовић: André  
Guillou, La Civilisation Byzantine; Ду-  
шан Тасић: John Backwith, Early Christi-  
an and Byzantine Art, Војислав Ј. Ђу-  
рић: Светозар Радојчић, Узори и дела  
стариј српских уметника; Војислав Ј.  
Ђурић: Lydie Hadermann-Misguich, Kurbi-  
nov; Војислав Ј. Ђурић, Светислав Ман-  
дић, Древник - Записи конзерватора;  
Војислав Ј. Ђурић: Duola Mouriki, Les  
fresques de l'église de Saint-Nicolas  
á Plats du Magne; Мирјана Шакота: Сре-  
тен Петковић, Манастир Света Троица  
код Певља.

ЗБОРНИК ЗАШТИТЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ,  
књ. XXV (1975), Београд - Савез  
друштва конзерватора Југославије,  
1977.

Ј е д и н и ј у г о с л о в е н с к и к о н з е р в а т о р с к и ч а -  
с о п и с - г о д и ш њ а к и ј е д а н о д н а ј с т а р и -  
ј и х к о ј и т р е т и р а п и т а њ е з а ш т и т е к у л -  
т у р н о г н а с л е ђ а к о д н а с , ч и ј и ј е и з д а в а ч  
б и о Ј у г о с л о в е н с к и и н с т и т у т з а з а ш т и т у  
с п о м е н и к а к у л т у р е , а с а д а С а в е з д р у -  
ш т а в а к о н з е р в а т о р а Ј у г о с л а в и ј е , с в о ј  
п о с л е д њ и б р о ј у ц е л и н и п о с в е ћ у ј е Ј у б и л а р -  
н о ј т р и д е с е т о г о д и ш њ и ц и з а ш т и т е с п о м e -  
н и к а к у л т у р е у с о ц и ј а л и с т и ч к о ј Ј у г о с л а -  
в и ј и .

П о р е д у в о д н е р е ч и г л а в н о г у р е д н и к а Ј о -  
в а н а С е к у л и ћ а , ф а к с и м и л а О д л у к е Н а ц и -  
о н а л н о г к о м и т е т а о с л о б о ђ е њ а Ј у г о с л а в и ј е  
о д 20. фебруара 1945., цитата Титових  
речи о југословенској култури, затим  
текста Одлуке о проглашењу 20. фебруара  
даном заштите споменика културе у Ју-  
гославији и поздравног телеграма другу  
Титу, Зборник доноси реферат Влада Ма-  
ђарића "Trideset godina zaštite spome-  
nika kulture u Jugoslaviji", прочитан  
на Свечаној академији 11. децембра 1975.  
године. Други део Зборника садржи ре-  
ферате са Симпозијума на тему "Zaštita  
spomenika kulture u samoupravnom soci-  
jalističkom društvu", одржаног у Бео-  
граду 12. децембра: Vladimir Brguljan,  
Zaštita spomenika kulture na samoupra-  
vnoj osnovi; Jovan Sekulić, Zaštita spome-  
nika kulture i samoupravno interesno

organizovanje; Dinko Gregorin, Pravna  
zaštita spomenika kulture u SR Slove-  
niji; Jelica Ljubinko, Pravna zaštita  
spomenika kulture u SR Hrvatskoj od  
1945.-1975. godine; Mileta Milić, Pra-  
vna zaštita spomenika kulture i dru-  
gih kulturnih dobara u SR Srbiji; Jo-  
van Ristov, Razvitok na pravната заш-  
тита на спомениците на култура во Со-  
цијалистичка република Македонија; Ge-  
neral potpukovnik Aleksandar Vukotić,  
Zaštita spomenika kulture u uslovima  
eventualne agresije na našu zemlju; Pre-  
drag Petrović, Zaštita spomenika kul-  
ture i zaštita i unapredjenje čovekove  
sredine; Vido Popadić, Problemi ostva-  
rivanja konvencije o merama za zabranu  
i sprečavanje nezovoljenog uvoza i pre-  
nosa svojine kulturnih dobara; Džemal  
Čelić, Konvencija o zaštiti svjetske  
kulturne i prirodne baštine i problemi  
njene primjene u našoj zemlji; Vla-  
dimir Čavić, Principi Amsterdamske de-  
klaracije o Evropskom arhitektonskom  
nasledju; Ivan Zdravković, Principi ko-  
nzervatorstva i njihovo sprovođenje u  
život; Dobroslav Pavlović, Uobličavanje  
spomenika i spomeničkih prostora; Nu-  
sref Redžić, Neka iskustva revitaliza-  
cije starih gradskih jezgara u Bosni i  
Hercegovini; Ranko Findrić, Prikuplja-  
nje materijala i gradje o spomenicima  
narodnog graditeljstva kao poseban vid  
zaštite; Nadežda Pešić-Maksimović, Me-  
rića za ocenjivanje spomeničkih vred-  
nosti seoskih naselja; Iva Miki Ćurk,  
Pota varovanja arheoloških spomenikov  
u SR Sloveniji; Dasen Vrsalović, Podmo-  
rski arheološki spomenici istočnog Ja-  
drana; Branika Скакић-Симатовић, Пробле-  
ми рада на документацији споменика кул-  
туре; Branislav Vulović, Problem stru-  
čnih kadrova u zaštiti; Nadežda Katanić,  
Izdavačka delatnost u oblasti zaštite  
spomenika kulture; Ivo Maroević, Spome-  
nici kulture i sredstva informiranja i  
Branislav Živković, Zaštita spomenika  
kulture i Savez društava konzervatora  
Jugoslavije.

У трећем делу Зборник доноси текст го-  
вора Исе Ђегована приликом отварања из-  
ложбе "Тридесет година заштите спомени-  
ка културе у социјалистичкој Југосла-  
вији", затим приказ ове изложбе од До-  
брослава Павловића, текст Шефика Бешла-  
гића "Обилježavanje tridesetogodišnje  
zaštite spomenika kulture u Jugoslaviji"  
и текст Одлуке о додели јубиларне меда-  
ље "30 година заштите споменика културе  
у Југославији". Као посебан прилог шта-  
мпан је избор из југословенске поезије  
"Čovek i spomenik" који је приредио Вла-  
димир Бргуљан, а илустровао Бранислав  
Љивковић. Овај избор је припремљен за  
рецитал који је изведен у оквиру умет-  
ничког дела Свечане академије. У руб-  
рици "Beleške i prikazi" Иван Здравко-  
вић пише о Евropskoj godini arhitekton-  
skog nasledja 1975. и о IV godišnjoj  
skupštini ICOMOS-a, а Бранко Вујовић у  
рубрици "Sećanja - in memoriam" објав-  
љује текст у спомен преминулих југосло-  
venskih konzervatora 1945.-1975.



историчари уметности, а у циљу координације рада и обавештења шире јавности о актуелним проблемима и достигнућима у области ликовне културе, историје уметности, образовања, заштите споменика културе и тд."

Нема сумње да је појавом ове занимљиве публикације обogaћен рад Друштва и да је њома испуњена једна осетна празнина.

Доносимо садржај првог и другог броја.

СВЕСКЕ, 1, Београд - Друштво историчара уметности Србије, 1977. У з п р в и б р о ј; Соња Богдановић, Михаило Валтровић; Никола Куссувац, С кризом књиге - криза духа; Олга Микић, Цртежи Атанасија Сударевића; Миланка Лечић, Синхронизациона анализа циклуса слика "Трагови човека" Љубе Иванчића на основу модела комуникације; Радомир Станић, Војислав Кораћ: Студеница Хвостанска; Бранко Вујовић, Премештање непокретних споменика културе у Југославији; Календар изложби (јануар-март); Библиографија; Ин мемориам, Ана Чолак-Антић.

СВЕСКЕ, 2, 1977. Коста Васиљковић, Десет заповести или спартански дух Тријенала; Соња Богдановић, Драгутин С. Милутиновић (1840-1900); Станислав Живковић, Изузетна фигура нашег уметничког живота - поводом 50-годишњице стваралаштва Павла Васића; Оливера Милановић-Јовић, Значајнији сликарски радови у римокатоличкој цркви у Черевцу у Срему; Међународни симпозијум о типологији романтизма; Календар изложби; Библиографија; Именик историчара уметности; Ин мемориам - Рајка Поповић.

Главни и одговорни уредник: Бранко Вујовић.

Први број годишњака Завичајног музеја у Новом Пазару, установе која је за веома кратко време својим активним радом нашла своје место и оправдала постојање, посвећен је сипозијуму "О Расу и споменицима у долини Рашке", који је у овом граду одржан октобра 1976. године. Поред увода Ејупа Мушовића, директора Завичајног музеја и уредника ове занимљиве публикације у коме су изнети резултати њеног покретања, Новопазарски зборник објављује следеће реферате са сипозијума: Јован Ковачевић, Пазариште, резултати досадашњих археолошких радова, Ђурђе Бошковић, Археолошка истраживања пећине-исписнице у Расу, Марко Поповић, Налази новца краља Стефана Радослава из утврђења Градина у Расу, Jovanka Kalić, Ras u srednjem веку, pravci istraživanja, Александра Јуришић, Сопоћани - археолошка истраживања, Мирјана Љубинковић, Некропола цркве светога Петра код Новог Пазара, Јован Нешковић, Архитектонска истраживања Ђурђевих Ступова у Расу, Olga Zirojević, Novi Pazar u turskim izvorima do kraja XVI века, Андреј Андрејевић, Алтун-алем џамија у Новом Пазару, Мехмед Муџезиновић, Исламски епиграфски споменици Новог Пазара, Обренија Вукадин, Истраживање средњовековног комплекса у селу Попе код Новог Пазара и Радомир Станић, Прилог познавању градитељског и сликарског наслеђа XVII века на подручју између Новог Пазара и Сјенице

Уредник: Ејуп Мушовић.





# КОНГРЕСИ И САВЕТОВАЊА

IX МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС ЗА РАНОХРИШЋАНСКУ АРХЕОЛОГИЈУ одржан је септембра месеца 1975. године у Риму. Конзерватор саветник Др Гордана Томашевић поднела је на Конгресу реферат о пореклу и значењу неколико рановизантијских подних мозаика са источног Балкана.

XV МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС ЗА ВИЗАНТИЈСКЕ СТУДИЈЕ одржан је од 5. до 11. септембра 1976. године у Атини. Поред бројних професора Београдског универзитета и музеалаца на Конгресу су поднела реферате и два конзерватора: Др Гордана Томашевић (О хронологији рановизантијских подних мозаика) и Др Милка Чанак-Медић (Прилог проучавању порекла полихромије на фасадама византијских грађевина).

СИМПОЗИЈУМ "РАС И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ У ДОЛИНИ РАШКЕ" одржан је октобра 1976. године у Новом Пазару. Узели су учешћа са рефератима конзерватори: Александра Јуришић (Сопоћани - археолошка истраживања) Обренија Вукадин (Резултати археолошких истраживања цркве св. Петра и Павла у Попама код Новог Пазара) и Радомир Станић (Неки посебни облици народног градитељства на примеру споменика из турског периода у области између Новог Пазара и Сјенице).

КОЛОКВИЈУМ посвећен теми: МАТЕРИЈАЛИ, ТЕХНИКЕ И СТРУКТУРЕ ПРЕДАНТИКНОГ И АНТИКНОГ ГРАДИТЕЉСТВА НА ИСТОЧНОМ ЈАДРАНСКОМ ПРОСТОРУ, који су организовали Студијски кабинет за археологију Југославенске академије знаности и умјетности и Центар за повијесне знаности Свеучилишта у Загребу, одржан је од 6. до 8. новембра 1976. године у Задру. Конзерватор саветник Др Милка Чанак-Медић, на позив и о трошку организатора учествовала је на Колоквијуму и поднела саопштење: "Opis mixtum i opus listatum u kasnoj antici".

САВЕТОВАЊЕ ЕКСПЕРАТА ЗА КУЛТУРНИ ТУРИЗАМ, одржан је новембра 1976. године у Брислу. Конзерватор саветник Др Доброслав С. Павловић одржао је на Саветовању реферат о настави из области

историје уметности и културног наслеђа на туристичким школама у Југославији.

СИМПОЗИЈУМ "СЕОСКИ ДАНИ СРЕТЕНА ВУКОСАВЉЕВИЋА" одржан је јуна 1977. године у Пријепољу. На њему је узео учешће Радомир Станић својим рефератом "Уз проблем истраживања, заштите и научног проучавања споменика културе у Средњем Полимљу".

КОНФЕРЕНЦИЈА ИКОМОС-а посвећена теми: ЗАШТИТА РУРАЛНИХ СПОМЕНИЧКИХ ЦЕЛИНА одржана је у Будимпешти и Сомбатхељу од 23. до 29. јуна 1977. године. У раду Конференције су узели учешћа мр Надежда Пешић-Максимовић, саветник конзерватор из Републичког завода за заштиту споменика културе, саопштењем о Старом тргу код Озља, Мирјана Поповић, историчар уметности из Завода за заштиту споменика културе града Београда која је поднела саопштење у писменој форми "Народна архитектура београдског подручја и критеријуми заштите до којих се дошло на бази досадашњих искустава" и арх Мирјана Дедић, конзерватор Завода града Београда. Арх Зоран Јаковљевић, конзерватор из истог Завода није присуствовао Конференцији али је поднео писмено саопштење "Функционалне, конструктивне и естетске карактеристике сеоске стамбене архитектуре на ширем подручју Београда".

СИМПОЗИЈУМ "LA SCIENZA E LA CONSERVAZIONE DEI BENI CULTURALI" одржан је од 27. до 30. октобра 1977. године у Венецији. На позив и о трошку организатора састанка, Università degli studi di Venezia, у раду Симпозијума је учествовао Михајло Вуњак, конзерватор у Народном музеју у Београду.

За организовање САВЕТОВАЊА О РАДОВИМА НА ОБНОВИ СПОМЕНИКА ГРАДИТЕЉСТВА Републичка заједница културе доделила је Друштву конзерватора Србије износ од 43.000.- динара. Саветовање ће се одржати у другој половини априла или у мају месецу ове године.

Милка Чанак-Медић





ДНОГ НАСЉЕЂА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ; Мухамед Крешевљаковић, УДРУЖЕНИ РАД И ЗАШТИТА СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ; Изет Ризванбеговић, УЛОГА И ЗАДАЦИ ДРУШТВА ПРИЈАТЕЉА СТАРИНА; Смаил Тихић, СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ У ВЛАСНИШТВУ ВЈЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА; Вукосава Атанацковић-Салчић, ЗАШТИТА КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ НАСЉЕЂА НА ПОДРУЧЈУ ХЕ СЛИВА НЕРЕТВЕ; Ћиро Рајић, ЗНАЧАЈ ФОТОДОКУМЕНТАЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ И ПРИРОДЕ и др.

Радомир Станић



САВЕТОВАЊЕ "РЕВИТАЛИЗАЦИЈА СТАРИХ ГРАДСКИХ ЈЕЗГРИ"



У организацији Друштва конзерватора Војводине и Савеза друштава конзерватора Југославије одржано је у Новом Саду 17. и 18. новембра 1977. године саветовање са темом "Ревитализација старих градских језгара". Тема саветовања предложена је и усвојена на састанку Извршног одбора СДКЈ маја месеца 1977. године у Дубровнику, а организација је поверена поменутиим друштвеним организацијама. Радни део саветовања одржавао се у просторијама Музеја социјалистичке револуције Војводине. Излагање материје било је у облику саопштења и у раду овог скупа узели су учешћа представници службе заштите споменика културе из читаве земље. Саветовање је отворио председник Савеза друштава конзерватора Југославије, Јован Секулић, а успех у раду пожелео је и арх. Милош Савић. Уводно излагање које је обухватило принципјелни приступ и у којем је указано на теоријске могућности за разрешавање проблема ревитализације дао је веома успешно Др Иво Мароевић. Након главног саопштења следио је низ саопштења којима су била обухваћена разноврсна питања која се намећу приликом рада на овом, све актуелнијем проблему, који све чешће превазилази оквире постојећег методолошког рада на заштити споменика културе. Саопштења би се по начину обраде материје могла диференцирати на она која су уопштено разматрала тему ревитализације историјских језгара и на она која су на конкретним примерима указала на разноврсне могућности решења задатака ревитализације у нашој земљи. Прва група излагача износила је правне, економске, социјалне, техничке и друге аспекте ревитализације старих градских језгара, те отворила низ питања која се постављају на самом почетку приступа задатку ревитализације, а односе се:

- на улогу историјских језгара у односу на савремену околину (без обзира да ли је у питању градско или рурално подручје);
- на нове процесе и активности које се јављају у оквиру језгара и око њега;
- на састављање програма и избора конзерваторског поступка, односно обраде;
- на формирање и специјализацију одговарајућих кадрова;
- на неопходност покретања интердисциплинарних активности које произилазе из међуинституционалне сарадње разних струјака, а коју ова проблематика захтева и тд.

Саопштења која су обрађивала примере из праксе била су поткрепљена дијапозитивима што је знатно допринело бољем праћењу и аутентичности излагања. Примери су били веома разноврсни и обухватили су не само ревитализацију старих градских језгара већ и друге заштићене облике као што су тврђаве, руралне целине, спомен обележја, знаменита места, па чак и старе градове у целини (пример Тржича). На основу ових практичних приказа радова на задацима намеће се закључак да је, без обзира на тешкоће које прате ове изузетно осетљиве радове, последњих година учињен велики напор да, конкретним акцијама, ревитализација историјских језгара избије у први план интереса службе заштите културних добара, а тиме и целокупне јавности, јер се разрешавањем уређења историјског језгара решава читав низ других актуелних проблема у развоју једног подручја.

Првог дана саветовања након саопштења изложених пре подне био је организован обилазак старог центра Новог Сада уз стручно вођство арх. Р. Сечујског. Он је изузетно приступачно, на примерима, приказао обим радова који су до сада извршени у циљу оживљавања сачуваног центра. Другог дана, након завршетка радног дела, учесници су обишли Петроварадинску тврђаву.

Дискусије поводом саопштења углавном су вођене појединачно, у холу музеја, током паузе између излагања, тако да је на крају саветовања уместо предвиђеног разговора о саопштењима председник Савеза друштава конзерватора Југославије, Јован Секулић, предложио закључак који је и усвојен, а односи се на потребу да сви изложени радови буду објављени у једном од следећих Зборника заштите споменика културе са циљем да допринесу још активнијој улози службе заштите културних добара у савременом животу.

арх. Нађа Куртовић



# ВЕСТИ И БЕЛЕШКЕ

## ПРИЗНАЊА

ЂУРЂЕ БОШКОВИЋ, почасни члан Друштва конзерватора Србије и директор Археолошког института у Београду, изабран је за дописног члана Југославенске академије наука и умјетности, а од раније је дописни члан Македонске академије наука и Научног друштва Србије. Професору Ђурђу Бошковићу додељена је и ХЕРДЕРОВА НАГРАДА ЗА 1978. ГОДИНУ, која ће му бити уручена маја месеца у Бечу.

Др ЦВИТИ ФИСКОВИЋУ, академику и директору Регионалног завода за заштиту споменика културе у Сплиту, додељена је награда АВНОЈА. Фисковић је први конзерватор у нашој земљи који је добио ово највеће југословенско признање.

Др ВОЈИСЛАВУ КОРАЋУ, редовном професору Филозофског факултета у Београду, додељена је Октобарска награда града Београда за књигу "СТУДЕНИЦА ХВОСТАНСКА" коју је издао Институт за историју уметности Филозофског факултета у Београду.

Др ПАВЛУ ВАСИЋУ, историчару уметности и истраживачу уметничких споменика и личности XVIII и XIX века, додељена је ВУКОВА НАГРАДА,

РАДОМИРУ СТАНИЋУ, историчару уметности из Краљева и потпредседнику Друштва конзерватора Србије, као признање за изузетан допринос развоју културно-уметничких делатности наше Републике, додељена је ЗЛАТНА ЗНАЧКА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ СР СРБИЈЕ.

Арх. ЈОВАНУ НЕШКОВИЋУ, доценту Архитектонског факултета из Београда, истакнутом конзерватору и спољном стручном сараднику Завода за заштиту споменика културе из Краљева, додељена је НОВЕМБАРСКА НАГРАДА ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА за изузетан допринос на заштити споменика културе у новопазарском крају.

МИЛАН ЂОКИЋ, академски сликар-конзерватор Завода за заштиту споменика културе у Краљеву, за успешан рад на заштити фреско-сликарства и за изузетне резултате у области ликовног стваралаштва, добио је НОВЕМБАРСКУ НАГРАДУ ГРАДА КРАЉЕВА.

ОБРЕНИЈА ВУКАДИН, СЛОБОДАН ЂОРЂЕВИЋ и РАДОМИР СТАНИЋ, конзерватори краљевачког Завода, добили су поводом 25. годишњице рада Народног музеја у Крушевцу ПОВЕЉУ за изузетан допринос заштити културног наслеђа у крушевачком подручју.


Арх. СВЕТАНА МОЈСИЛОВИЋ и МИЛИНКО ИВАНОВИЋ, арх. техничар, конзерватори Завода за заштиту споменика културе града Београда, добили су специјалну награду на САЛОНУ АРХИТЕКТУРЕ - традиционалној манифестацији коју приређује Музеј примењене уметности у Београду, за свој пројекат уређења цркве брвнаре у Вранићу.

ЗАВОДУ ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ У КРАЉЕВУ поводом 10-годишњице успешног рада, за трајни допринос у области заштите споменика културе и за изузетна остварења у области културних делатности, додељена је НОВЕМБАРСКА НАГРАДА ГРАДА КРАЉЕВА.





# У НЕКОЛИКО РЕДОВА



Др ДОБРОСЛАВ С. ПАВЛОВИЋ, конзерватор саветник Републичког завода за заштиту споменика културе у Београду, изабран је за ванредног професора Природно-математичког факултета Београдског универзитета, на отсеку за Туризмолошке науке на катедри за Просторно планирање где је једновремено и шеф катедре, а за предмете: ТУРИСТИЧКО УРЕЂЕЊЕ ПРОСТОРА И СПОМЕНИЧКО НАСЛЕЂЕ.

МИЛОРАД МЕДИЋ, рестауратор саветник и шеф Центра за конзервацију у Народном музеју у Београду, изабран је за редовног професора за предмет КОНЗЕРВАЦИЈА на Катедри сликарства на Факултету примењених уметности у Београду.

ЗДРАВКО КАЈМАКОВИЋ, доскорашњи председник Савеза друштва конзерватора, који је недавно успешно одбранио докторску дисертацију "ГЕОРГИЈЕ МИТРОФАНОВИЋ" на Филозофском факултету у Београду, изабран је за ванредног професора Академије ликовних уметности у Сарајеву.

ГОРДАНА ТОМАШЕВИЋ, конзерватор саветник у Републичком заводу за заштиту споменика културе, одбранила је 27. марта 1975. године докторску дисертацију "РАНОХРИШЋАНСКИ ПОДНИ МОЗАИЦИ У МАКЕДОНИЈИ И НОВОМ ЕПИРУ" на Филозофском факултету у Београду.

МИЛКА ЧАНАК-МЕДИЋ, председник Друштва конзерватора Србије, одбранила је докторску дисертацију под називом "КАСНОАНТИЧКО УТВРЂЕНО НАСЕЉЕ ГАМЗИГРАД" 20. јануара 1976. године, на Архитектонском факултету у Београду.

ЕЈУП МУШЕВИЋ, директор Завичајног музеја из Новог Пазара и члан нашег Друштва, одбранио је докторску дисертацију "МИГРАЦИОНА СТРУЈАЊА НА ПОДРУЧЈУ САНЦАКА" на Филозофском факултету у Београду.

Др ГОЈКО СУБОТИЋ, доцент Филозофског факултета у Београду, изабран је за директора Музеја примењених уметности у Београду. Доскорашњи директор Јефтовић Јефта постављен је за секретара Градске конференције ССРН.

ЉУБО ЈАНДРИЋ, секретар Републичке заједнице културе Босне и Херцеговине изабран је за директора Завода за заштиту споменика културе Босне и Херцеговине. Досадашњи директор арх. Џемал Челић отишао је на нову дужност на Архитектонско-урбанистичком факултету у Сарајеву.

ПРЕДРАГ ПАЈКИЋ, конзерватор саветник, поново је изабран за директора Завода за заштиту споменика културе у Крагујевцу.

Др СРЕТЕН ПЕТКОВИЋ, ванредни професор Филозофског факултета у Београду, изабран је за председника КОМИСИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ КУЛТУРНИХ ДОБАРА РЕПУБЛИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ КУЛТУРЕ.

Др ДОБРОСЛАВ С. ПАВЛОВИЋ, конзерватор саветник у Републичком заводу за заштиту споменика културе, изабран је за члана Међународног комитета за културни туризам и Међународног комитета за народну архитектуру при ИКОМОС-у.

Др ДОБРОСЛАВ С. ПАВЛОВИЋ, као претставник Југословенске националне комисије ИКОМОС-а присуствовао је раду Извршног одбора и Саветодавног Одбора ИКОМОС-а у Паризу новембра 1977. године, где је између осталог прихваћена организација Међународног симпозиума у Београду септембра 1978. године на тему "ИЗМЕШТАЊЕ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ ЗБОГ ВЕЛИКИХ ЈАВНИХ РАДОВА". Припреме за овај Симпозиум су у току.

ПОСТДИПЛОМСКИ МАГИСТАРСКИ СТУДИЈ ЗАШТИТЕ И РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА, који организују Архитектонски факултет Свеучилишта у Загребу и Свеучилите у Сплиту, започео је са радом у академској 1975/1976. години. Међу предавачима налазе се почасни конзерватори Друштва конзерватора Србије и други истакнути конзерватори и организатори службе заштите из Србије као што су: проф. Ђурђе Бошковић, Др Војислав Кораћ, Др Милка Чанак-Медић, Јован Секулић и Милорад Медић.

НАСТАВА У АТЕЉЕУ ЗА КОНЗЕРВАЦИЈУ на Катедри сликарства Факултета примењених уметности у Београду отпочеће са радом за редовне студенте почев од летњег семестра школске 1977/78 године. Планом и програмом наставе за VII, VIII и IX и X семестар предвиђено је изучавање метода рестаурације зидних слика, мозаика, слика на платну и слика на дрвету. Факултет примењених уметности и Народни музеј у Београду потписали су Самоуправни споразум о сарадњи и заједничком стварању услова за извођење ове наставе.

ОТСЕК ЗА КОНЗЕРВАТОРЕ ТЕХНИЧАРЕ И ПРЕПАРАТОРЕ основан је на Вишој педагошкој школи у Београду са циљем да се образује средњостручни кадар за рад на заштити ликовног, археолошког и другог наслеђа.



За ЧЛАНОВЕ РЕПУБЛИЧКОГ САВЕТА ЗА ЗАШТИТУ КУЛТУРНИХ ДОБАРА Комисија за избор и наименовање Скупштине СР Србије, децембра прошле године, предложила је следеће личности:

за председника:  
ЖИКА ЕРЧИЋ, члан Савета Републике,

за чланове:  
СЛОБОДАН НЕНАДОВИЋ, професор Архитектонског факултета у Београду,

СРЕТЕН ПЕТКОВИЋ, професор Филозофског факултета у Београду,

Др ВЛАДИМИР КОНДИЋ, Народни музеј у Београду,

ЕЈУП МУШОВИЋ, Народни музеј у Новом Пазару,

МИЛОВАН ЖИВКОВИЋ, Народни музеј у Крагујевцу,

ЈОВАН СЕКУЛИЋ, Завод за заштиту споменика културе града Београда,

ДУШАН ЧОЛИЋ, Републички завод за заштиту природе у Београду,

ВЛАДИМИР ПОГАЧИЋ, директор Југословенске кинотеке у Београду,

МИЛИВОЈЕ МАРИНКОВИЋ, Музеј устанка 1941. у Титовом Ужицу,

ВИТОМИР ПЕТКОВИЋ, подсекретар у Извршном већу Скупштине СРС и председник Комисије за односе са верским заједницама,

МИРЈАНА ДАЈИЋ, виши архивиста у Архиву Србије,

СЛАВОЈКА МАНДИЋ, председник Одбора Већа удруженог рада за образовање, науку и културу,

ЖИВАН ПОПОВИЋ, председник Општинске конференције ССРН, Крупањ,

ГОРДАНА ЖИВКОВИЋ, директор Народног музеја у Зајечару,

ЖИВА ЂОРЂЕВИЋ, члан Републичког одбора СУБНОР-а Србије,

ЈОВАНКА КАЛИЋ-МИЈУШКОВИЋ, професор Филозофског факултета у Београду,

ВОЈИСЛАВ ДЕВИЋ, директор Народног музеја у Нишу,

ДРАГОЈЛА БОЈИЋ, представник Туристичког савеза Србије,

Инж. РАДОСЛАВ БАСАРИЋ, представник Хидроелектране Ђердап,

ХРАНИСЛАВ РАКИЋ, директор Музеја у Лесковцу.




Др МИРЈАНА ЂОРОВИЋ-ЉУБИНКОВИЋ, ЂОРЂЕ МАНО-ЗИСИ, РАДИВОЈЕ ЉУБИНКОВИЋ, МИЛАН ИВАНОВИЋ и ЗДЕНКА ЖИВКОВИЋ своју богату и успешну научно-истраживачку и конзерваторску активност у оквиру редовног радног односа завршили су одласком у за службу пензију.





# In memoriam

ДУШАНКА РАНКОВИЋ - ВУЧИЋЕВИЋ  
(1932-1977)



Из наших редова изненадно је и заувек отишла Душанка Ранковић-Вучићевић, историчар уметности, кустос Народног музеја из Чачка и марљиви и активни сарадник више културних и научних институција. Њене колеге, другови, пријатељи, установа у којој је радила близу 15 година, Музејско друштво, Друштво историчара уметности и Друштво конзерватора Србије, као и установе с којима је сарађивала, опраштају се од Душанке у тренутку када се тек очекивао њен стваралачки допринос.

Рођена је у Трбушанима код Чачка, где је завршила Основну школу. Као један од најбољих ученика у својој генерацији, матурирала је у чачанској Гимназији 1951. године. На београдском Филозофском факултету, на групи историја уметности, дипломирала је са одличним успехом.

Од завршетка студија па све до трагичне смрти која је затекла на извршењу службеног задатка, запослена је у Народном музеју у Чачку, у чији је развој и достигнућа уградила свој трајни допринос као кустос и руководилац Уметничког одељења.

Посебно је била заинтересована за заштиту културног наслеђа чачанског краја. Врло активно је радила на теренским истраживањима у циљу евиденције споменика културе и дела ликовне и примењене уметности. Њеном иницијативом и заслугом заштићен је знатан број културно-историјских споменика, конзервиран и спасен бројни фонд вредних и значајних икона са подручја западне Србије. Успела је да открије знатан број непознатих уметничких остварења и да изврши њихову атрибуцију и валоризацију. Показала је изузетно залагање у покретању иницијативе, премама и организовању обимних конзерваторско-рестаураторских радова на овчарско-кабларским манастирима као што су Благовештење, Никоље и Тројица. Била је или директни учесник у извођењу радова на конзервацији фресака (манастир Никоље), или консултант при извођењу конзерваторско-рестаураторских интервенција на зидном сликарству у манастиру Благовештењу и цркви св. Николе у Жежевици код Чачка.

Била је један од најмарљивијих и најпоузданијих спољних стручних сарадника Завода за заштиту споменика културе у Краљеву. Преко ње, њене активности, ванредне заинтересованости, стручне и научне оспособљености, ова установа је реализовала низ значајних акција и обавила обимне и сложене задатке, за које јој је неизмерно захвална. Била је, такође, активни сарадник Републичког завода и других институција. Једна је од ретких особа која је са неизмерном енергијом, амбицијом и ванредним успехом усклађивала и обједињавала музејске обавезе са конзерваторском активношћу. У тој њеној драгоцености особини конзерватори су имали диван подстицај и прави узор. Посебну активност испојила је радећи на археолошким истраживањима средњовековних споменика као што су: градина Соколица у Остри код Чачка, локалитет Кулина код Овчар Бање, манастир Благовештење, манастир Тројица, црква св. Петра и Павла у Попама код Новог Пазара, црква св. Благовести у Трнави код Чачка и др.

Поред редовних музејских послова и конзерваторске активности у којима је несебично изгарала и била пример истинског прегаоца и прави заљубљеник свог посла, бавила се врло успешно научно-истраживачким радом, за који је имала необични афинитет и смисао. Објавила је изванредан број веома запажених стручних и научних радова, међу којима се нарочито истичу: ОВЧАРСКО-КАБЛАРСКО ЧЕТВОРОЈЕВАЊЕЉЕ ИЗ ЗБИРКЕ ПРОФ. АЛЕКСЕ ИВИЋА (Зборник за ликовне уметности, број 1, Нови Сад, 1966.), ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ БОГОРОДИЦЕ ГРАДАЧКЕ (Зборник Народног музеја, број 1, Чачак, 1969.), МАНАСТИР НИКОЉЕ У ОВЧАРСКО-КАБЛАРСКОЈ КЛИСУРИ (Градац, број 2, Чачак, 1964.), ГРАФИЧКИ ИЗВОРИ ЗИДНОГ СЛИКАРСТВА У НАОСУ ЦРКВЕ МАНАСТИРА НИКОЉЕ ПОД КАБЛАРОМ (Зборник Народног музеја, број 1, Чачак, 1969.) и др.

Потресно је сазнање кад се сурово и изненадно прекине нит живота личности која је била права личност, дубока, слојевита, човечна, комплетна и снажна, племенита и нежна, одлучна и одважна. Душанка је управо то била. Тешко је помирити се сазнањем да се с њоме опраштамо, која је до јуче са својим колегама и пријатељима са радом и заносом, говорила о пословима који су је чекали, о струци у коју је са побожношћу и крајњом оданосћу веровала, с којом се поистоветила и у њој видела један од најузвишенијих идеала.

Добитник је Повеље Савеза друштава конзерватора Југославије за изванредан допринос на заштити нашег културног наслеђа.









